

MARIN PEDA

Tinerețea lui Moromete

piesă în două acte
(nouă tablouri)

PERSONAJELE
(în ordinea intrării în scenă)

ILIE MOROMETE
CATRINA
ILINCA
ARISTIȚA
ACTIVISTUL DE SERVICIU
NICULAE
TOVARĂȘUL PRIM
ALBOAICA
ALBEI
CATRINA ALBOAICII
SANDE
CIRSTACHE AL LUI DUMITRACHE
NAE CISMARU
COSTACHE AL JOACHII
GIUGUDEL
MATEI DIMIR
VASILE AL MOAȘII
STAN

OMUL DIN COTIGEOAIA
GHEORGHE
OMUL DE LA TELEFON
ISOSICA
PLOTOAGA
PAZNICUL DE LA ABIE
PLUTONIERUL MOISE
NĂSTASE RĂDULESCU
DAN
FICA
RĂDIȚA
FICA-FEȚIȚA
SOLDATUL DE LA SILOZ
TUGURLAN
UN LĂUTAR
AVIAȚORUL
ȚĂRANI, FEMEI, FLĂCAI, FETE, UN
INDIVID CARE TRAGE CU URECHEA

Nota redacției

Textul lui Marin Preda, pe care îl publicăm în paginile următoare, nu era destinat, în primul rînd, unei prompte tipăriri, ci unei foarte apropiate reprezentări (cu această dramatizare avea să se deschidă, desigur, stagiunea viitoare a Teatrului Național). Unele împrejurări — printre care aceea că diferiți pasionați ai prozelor sale luaseră inițiativa dramatizării unui episod sau altul al faimoasei vieți a Moromeților — dar, în egală măsură, insistențele

ACTUL I

Tabloul 1

Tinda casei Moromeților. Scara. Catrina, o țărancă scundă de vreo patruzeci și cinci de ani, la masă, pune ciorbă în străchini, bărbatului, un țărân de cincizeci de ani, și fetei, în preajma măritșului. Țăranul, Ilie Moromete, mănincă senin, ca și cind ar fi singur.

Scena 1

CATRINA (*strigînd*): ...Asta ai făcut din copilul tău! De dragul ăloră de la București, nu l-ai mai lăsat să-și urmeze darul cu care l-a înzestrat Dumnezeu. L-ai făcut să intre, el, copil curat, în rîndul celor ce nu cred în Isus, și să vie aici, în fața oamenilor, și să-l omoare. El, săracu', nici acum nu știe de ce nu l-ai mai lăsat tu să-și urmeze școala. Nu-i nimic, mă duc eu și-i spun și n-o să te mai vadă pe urmă cite zile oi avea, sau să-ți mai trimită un ban...

ILINCA: Gata, mamă, acum mîncăm. Pină și turcul, înainte să taie capul cuiva, lăsa omul să mînce.

MOROMETE: Păi asta mai are vreu Dumnezeu, Ilinco? Zice că se duce la biserică!!!

CATRINA: Să nu pomeniști tu numele lui Dumnezeu! (*Gustă din ciorbă, vrînd să vadă dacă e destul de acru*

sau sărată. Nu e, se ridică și pune încă sare. Il imită, batjocurîndu-i seninătatea.) „Păi asta mai are vreu Dumnezeu!” Ca și cînd tu ai avut, că pină la bătrînețe ne-ai lăsat tot pe drumuri, doar-doar s-or întoarce ăia de la București, să ne dea afară și el să rămîna cu ei. Feciorii, de! Și, noi, la grajd! Că, zice (*și iar il imită*), ci-ar fi să ne facem noi acilea o cojmeliu a noastră? Adică să împărțim grajdul în două. (*Otrăvită.*) Ai spus sau n-ai spus?

ILINCA: Și ce dacă a spus, mamă, ce e rău dacă o să aveți voi doi o cojmeliu? Sînteți oameni bătrîni, casa asta ați face bine să mi-o lăsați mie, care în toamnă mă mărit și o să vă fac nepoți. Unde o să-i cresc?

CATRINA: Nu pentru tine pregătește el cojmeliu, ca să te lase pe tine aici. Dacă ar fi așa, de ce nu se duce s-o treacă pe numele tău? Ei?! De ce nu se duce? (*În tăcerea pe care Moromete n-o rupse, ca și cînd n-ar fi auzit.*) Păi cum să se ducă, nu mi-a spus mie ieri a lui Trafulică, la biserică: „Vezi, Catrino, că alde Ilie al tău

citorva prieteni și admiratori — printre aceștia, cu deosebire, Radu Beligan, care a văzut, întotdeauna, în Ilie Moromete, un personaj de extraordinare virtuți dramatice —, l-au determinat să se pună pe lucru, de îndată ce a încheiat Cel mai iubit dintre pămînteni. De aci, se poate vedea, încă o dată, în ce cumplită măsură, munca lui Marin Preda era fără răgaz, fără pauză: „odihna războinicului” nu putea veni decît odată cu moartea. În ultimele săptămîni ale vieții, ajunsese în faza definitivării, și, pe drept, promisese dramatizarea sa Teatrului Național, împreună cu ai căruia reprezentanți, literari și artistici, revedea pagină cu pagină, în vederea pregătirii spectacolului. Dar, să aștearnă un exequatur, pe acest text, nu a mai ajuns. Așadar, cîntecul de lebedă — pe care soarta l-a gituit la ultimele note — al marelui romancier, a fost un text dramatic...

Publicăm Tinerețea lui Moromete, pe ale cărei ultime revizii s-a prăbușit condeiul lui Marin Preda, cu un sentiment în care emoția se împletește cu răspunderea. O facem cu convingerea că dăm la lumină un text de o deosebită valoare dramatică și, în același timp, un prețios document de creație, atît pentru istoria literară, cit și pentru teatru.

La sfîrșit, cititorii vor putea afla, din nota redactată de regizoarea Anca Oranez-Doroșenco — care, în faza finală, a avut, din partea Teatrului Național, sarcina contactului cu scriitorul — citeva amănunte, în legătură cu ultimele evoluții ale acestui text.

a trimis vorbă lui alde Achim să se întoarcă acasă, îi lasă casa la dispoziție..." Și ăla o să vie, că l-au dat afară de la Aprozar, unde a intrat când i-a luat statul prăvălia.

ILINCA (*neincrezătoare, dar și neliniștită*): Așa, tată ?!

(*Moromete se opri din mîncat. Deodată aruncă lingura pe masă cu violență, își duse mina la gît și își sfișie cămașa de pe el. Se ridică în picioare, și, cu pași mari, cobori în curte și o luă spre grădină. Se opri printre salcîmi, își ridică privirile spre cer și văzu norii care alergau.*)

MOROMETE: Unde să mă duc? Unde să mă duc și să scap? Asta e în stare să-mi scoată sufletul pînă la moarte... (*Își plecă fruntea, copleșit, și începu să-și răsucească o țigară.*) Și dacă aș muri?! Nu e o idee?! Mori, și gata! Copiii sînt toți pe la rosturile lor, ce-ți mai rămîne, ca să mai faci umbră pămîntului? Nimic! (*Rămase așa, privind undeva departe, peste curte.*)

ILINCA (*vine după el, în timp ce Catrina, îmbrăcată în negru, iese pe poartă*): Tată, să nu cumva să-l aduci pe Achim acasă. N-ar avea nici un rost! Eu n-am nici un interes, dacă vrei să știi, fiindcă aviatorul meu mi-a și spus: dacă nu te înțelegi cu ai tăi, mergem la mine, lingă Ploiești și, cu timpul, din leafa mea, ne facem noi o casă a noastră.

MOROMETE (*nemișcat*): E o idee.

ILINCA: Da, dar n-are nici un rost, fiindcă trai cu mama n-o să mai ai tu, după aia. Ai văzut cît e de otrăvită, a fost ea și pînă acum, dar aia a lui Trafalică a scos-o din pepeni. E adevărat că ai să-l chemi pe Achim îndărăt?

MOROMETE (*țearpăn*): E o idee.

ILINCA (*veselă*): E o idee?! Asta înseamnă că mai ai și altele în cap. Eu îți spun s-o alege pe-aia bună, să nu ridă lumea de noi... (*Își legă broboada strîns și porni spre casă. Moromete trase din țigară și o luă spre casă, cu pași pierduți... în treacăt văzu o ulucă slăbită, dădu în ea cu pumnul, o furcă de fier rezemată de grajd, dar cu colții în afară, se putea cîneva întepa în ea, o întoarse cu colții spre zid.*)

Scena 2

A treia zi, spre prînz. Ilinca mătură bătătura. Catrina intră pe poartă. Este îmbrăcată de sărbătoare, broboadă neagră,

bluză închisă, justă lungă, de asemenea neagră. Moromete zace pe prispă.

ILINCA (*o întîmpină*): Tu unde tot umbli, mă lași pe mine să am grijă de toate, de vacă, de caii ăia, care stau acolo singurei, n-are cine să le dea apă, tata zace de trei zile, nici nu mai mîncă...

CATRINA: Am fost la ailaltă, în vale...
ILINCA: Și te-a uitat Dumnezeu pe-acolo?

CATRINA: Ia taci din gură! Că acu' nu-ți mai dau ale două pogoane de pămînt.

(*Soarele asfințea în ferestre. Catrina se apropie de prispă și, sub razele galbene, văzu chipul neras și scofilit al bărbatului ei, care dormea ca un mort. Il zgîlții.*)

CATRINA (*cu dușmănie*): Eeee, ce e cu tine, scoal' în sus și vezi de caii ăia, sau ai intrat în anul morții?! (*Moromete gemu și bolborosi ceva de neînțeles, cu o voce de pe altă lume, fără să deschidă ochii.*) Am simțit eu că ai intrat în anul morții! Mă duc la ailaltă, în vale, și-o s-o iau și pe Ilinca cu mine. O să aibă acum grijă de tine Guica, o să vie din smîrcurile iadului să-ți ție lumînarea.

(*Intră în casă și începu să dea jos pături și velinți de pe ladă, și din ea scoase rufărie și lucruri de îmbrăcăminte și făcu un pachet... În același timp, Moromete se ridică în capul oaselor, să vadă ce se întîmplă în casă, dar căzu, bolborosind.*)

MOROMETE: Ilinco!

ILINCA: Ce e, tată? De ce nu-mi spui mie că vrei să te duci în grădină?

(*Și dibui sub scară un baston cu gogă la cap. Se întoarse, îl ridică pe taică-su de jos și îi dădu goga să se sprijine. Moromete arăta jalnic, abia se mișca. Abia cobori scările pridvorului și trecu spre grădină.*)

CATRINA (*iese din casă cu un braț de lucruri pe care le leagă, îndirjită*): Fată, mergi cu mine. Altfel, îți spun, nu mai pupi de la mine pămînt.

ILINCA: Bine, mamă... (*ezitînd*), dar nu acum... mîine...

CATRINA: Gîndește-te. (*Și pleacă spre poartă.*) Altfel, pămîntul o să i-l dau Alboaicii, care o să mă țină, dacă am crescut fată care se dă cu tat-său, care vrea să mă arunce pe drumuri.

ILINCA: Bine, mamă, bine! Pleacă odată! (*Ținea o oală de lapte în mînă. Era goală. O puse pe poliță, la geam, foarte mirată, căutînd parcă ceva. Luă*

in mină una plină.) Asta am muls-o acum. (Reveni la cea dintii.) Aici am pus-o !! Era plină. (Se strimbă de nedumerire și dădu din umeri. Moromete tocmai se întorcea din grădină.) Tată, să chem doctorul ? De ce nu spui ce te doare ?

MOROMETE (cu glas stins și senin, de om care n-o mai duce mult și nici nu prea mai știe ce spune) : Nu mă doare nimic. Unde e mă-ta ?

ILINCA (mînioasă) : A plecat la Alboaica.

MOROMETE (milogîndu-se, subțire) : Și nu ți-a spus să te duci cu ea ?

ILINCA : Ba mi-a spus, da' ce, eu mă iau după capul ei ? (Moromete se urcă pe prispă cu gemete senine, sau mai degrabă senile. Ilinca se uită la el lung, din prag, tăcută, cu brațele încrucișate pe sine. Soarele de iunie ardea ca focul. Amurgul lung de iunie se stingea în ferestre.) Tată, bea măcar puțin lapte.

MOROMETE : Ai ?

ILINCA : Nițel lapte cu piine înmuiată. De cînd te știu, ți-a plăcut laptele proaspăt, de la vacă, cu piine înmuiată.

MOROMETE (aiurea) : Și mie mi-a plăcut. Dar și o țuiculiță. Știi, mie nu-mi place băutura, ca pisicii untura.

ILINCA (fluturîndu-și miinile în aer) : Ei, de unde să mă duc eu acuma să-ți aduc țuiculiță, înainte de seceratul grîului ?

MOROMETE : Atunci, nu te duce.

(Ilinca se apropie de gardul vecinilor și strigă.)

ILINCA : Țată Aristițo ! (Și, după ce femeia se apropie, îi șopti.) Tata e bolnav, îmi cere să-i dau nițică țuică.

ARISTIȚA : Ce e, bia, cu nea Ilie ? Văz că țața Catrina a plecat cu o boccea. Unde s-a dus ?

ILINCA (cu ironie) : La ailaltă, în vale !
ARISTIȚA : La Alboaica ! Vezi, fă, că Alboaica vrea să pună mîna pe pămîntul vostru. Cînd a auzit-o pe mă-ta că vrea să stea la ea, cică i-ar fi spus : „Mamă, te îngrop, dar să treci patru pogoane pe numele meu !” Să-i spună asta mă-ti, care e și ea, mă-sa, muiere tînără !... Adică, ea crede că țața Catrina nu mai are mai mult de trăit decît o babă ! ?

ILINCA : Parcă eu mă iau după prostia Alboaicii...

(Aristița plecă și se întoarse cu o mică sticlă în mînă.)

ARISTIȚA : Ține, fată, și sănătate lui nea Ilie.

(Moromete duse această mică sticluță la gură și nu-i dădu drumul pînă n-o goli.)

MOROMETE : Acuma, du-te la mă-ta.

(Și aruncă sticluța aiurea și se întoarse cu spatele, foindu-se îndelung pe prispă, culcîndu-se înainte de a se liniști, spre nedumerirea fetei, care întii se strimbă și abia apoi dădu din umeri cu nepăsare.)

Tabloul 2

Sediul Comitetului raional de partid.
O sală de așteptare.

ILINCA (activistului de serviciu) : Vreau să vorbesc cu fratele meu, Nicolae Moromete.

ACTIVISTUL (ridică receptorul) : Tovarășe Moromete, vă caută sora. Da... Să aștepte... Așteptați.

(Ilinca își desfăcu baticul și îl innodă la loc. Niculae ieși după un timp, cu un aer grăbit, urmat de alt activist.)

NICULAE (parcă luînd-o la rost) : Ce e cu tine ? Iar vrea tata bani ? Spune-i că n-am. (O conduce într-un loc izolat pe o bancă. Vorbește încet.)

ILINCA : Ho, că nu-ți cere nimeni ! Mai bine ai mai veni și tu pe-acasă, că pe mama și tata i-a apucat pandaliile la bătrînețe. Mama a fugit de-acasă și l-a lăsat pe tata bolnav, și zice că

dacă nu fug și eu, nu-mi mai dă pămînt.

NICULAE (zîmbind) : Unde a fugit ?

ILINCA (batjocoritoare) : Unde să fugă ? ! Unde tot spune ea, de ani de zile, de ne-a împuiat capul : la ailaltă, în vale !

NICULAE : La Alboaica ? (Și izbucni în hohote de ris.)

ILINCA : Ei, uite că acuma chiar a fugit, ne facem de ris în sat. Eu știu de ce a căzut tata bolnav. (Scoțîndu-și baticul și dregîndu-și părul. Ai fi zis că n-o să și-l mai pună pe cap, dar, după ce își aranjă bine părul, și-l puse la loc.) Ii e frică să nu-ți spună de ce nu te-a mai lăsat el să-ți termini...

NICULAE : Ei, de ce ? !

ILINCA : În anul ăla s-a dus la București, la alde Paraschiv, Nilă și Achim, cu chimirul plin de bani, și i-a îndemnat să se întoarcă acasă. Și mama

a aflat. De atunci a început ea să nu-l mai vază în ochi. Nu ți-a spus, dar acum l-a amenințat că o să-ți spună, și tatei îi e frică să nu te piardă și pe tine, după ce i-a pierdut pe cei trei.

NICULAE: Poveste veche. Nu-mi mai pasă mie de chestii de-astea. Nu înțeleg cum oamenii își pot otrăvi viața cu istorii de pe vremea lui Pazvante-chiorul.

ILINCA: Uite că se otrăvesc! Vino și spune-i tatei ce-mi spuseși mie acuma, și spune-i și mamei să-și scoată din cap ideea că o să se întorcă Achim și o să-o arunce pe drumuri.

NICULAE: Nici nu mă gîndesc! Eu în satu-ăsta unde era gata să fiu omorît nu mai calc. Să vie tata la mine, ca și pînă acum.

ILINCA: Cum o să vie, dacă zace?

NICULAE: Cînd o să se facă bine!

ILINCA: Și dacă nu se face? Dacă moare?

NICULAE: N-o să moară din pricină că o să mă supăr eu de greșelile lui de altădată. Spune-i că habar n-am! O să-i spun eu, într-o scrisoare, și cu asta, basta.

ILINCA: Nu vrei să vii!

NICULAE: Nu!

ILINCA: Și te mai miri cum se pot otrăvi oamenii de istorii de pe vremea lui Pazvante-chiorul. Văd că te otrăvești și tu. Oamenii ăia care te-au bătut pe tine în fața primăriei, în '46, eec... (*se strîmbă și își flutură și-un braț prin aer*) ...s-au dus, i-a luat zbenga, cit e de-atunci, șapte ani, niște horodogi, care le era frică, de averile lor; te-ai apucat tu să-i înfrunți, să le ții discursuri... Mare deștept și tu, ce să zic... Și de-aia nu vrei să mai vii prin sat, să-ți vezi părinții și rudele...

NICULAE (*ride*): Ai dreptate, dar tot nu viu. Nu erau numai chiaburi hodorogi, atunci. În fața primăriei, erau de toate soiurile și îi știu pe toți, unii conduc acum comuna și organizația de partid. N-a sărit unul să mă apere! Dacă viu, îi arestez.

ILINCA: Vezi să nu-i arestezi!

NICULAE: Asta e. că n-o să pot să-i arestez, și-or să-mi ridă-n nas. N-am nici un chef. (*Scîrbit.*) Să-i ia mama dracului, cu intrigile lor cu tot!

ILINCA: Bine, Niculae, faci cum vrei! (*Deodată, plină de afecțiune.*) Îmi pare rău doar că nu poți să mă ajuți. Mama e în stare să nu-mi mai dea nici un pognon de pămînt dacă nu-l las pe

tata singur. Nu e în doagele ei. Cum pot să-l las?! Spune și tu!

NICULAE: Nu-l lăsa! Cît despre pămînt, ce vrei tu să faci cu el? În doi-trei ani, tot pămîntul trece la colectiv. Ce atîta zbatere?

(*Ilinca, țărancă, se posomori.*)

ILINCA: Asta, cine vrea! Prin liberul consimțămînt! N-or să mă bage cu forța.

NICULAE: Cum ai zis?! Liberul cum?!

ILINCA: Prin liberul consimțămînt... (*Repetă, îndărătnică. Niculae izbucni într-un ris colosal.*) Ce e de ris aici?!

NICULAE: Bineînțeles. Bineînțeles. Bineînțeles că prin liberul consimțămînt. O să ți-l dai, liberul ăsta... (*Și iar se frînse pe spate și rise. Ilinca se ridică și-și aranjă broboada.*)

ILINCA: Sînt de acord, dar înăștia doi-trei ani, cît zici tu, vreau pămîntul meu, și mai ales casa, indiferent de ce-o să se întimple. Vreau să-mi fac nunta mea, în toamnă, la casa mea, cu pămîntul meu. Ai să vii la nuntă? Să nu zici că n-o să vii, că mă supăr pe tine și n-o să mai vreau să te mai văd niciodată.

NICULAE: Da, da, asta da, la nunta ta o să viu! Faci nuntă mare?

ILINCA: Da, vreau să fac nuntă mare. (*Iese, hotărîtă.*)

(*Primul secretar vine din biroul lui.*)

NICULAE: Tovarășe prim, am probleme în familie, m-aș duce cîteva zile în Siliștea.

TOVARĂȘUL PRIM: Du-te, și cu ocazia asta raportează cum merg acolo preștirile cu campania. N-ar strica să rămii pînă după stringerea recoltei.

NICULAE: Știți, Iosif cunoaște acolo toate problemele.

TOVARĂȘUL PRIM: Bine, știu că ai pică pe satul natal. O atitudine nejustă, dar văd că persisti, oi fi avînd și tu motivele tale.

NICULAE: Le am, tovarășe prim!

TOVARĂȘUL PRIM: Tocmai de-aia, după campanie va trebui să pleci în Ardeal. e o sarcină de partid. Ni s-a cerut să detașăm unele cadre, să-și îmbogățească experiența.

NICULAE: Da, mi-ați spus.

TOVARĂȘUL PRIM: Așa că du-te pe-acasă cîteva zile, fiindcă pe urmă o să-ți fie mai greu. Va trebui să pleci în Ardeal. Noroc!

Tabloul 3

Scena 1

La Alboaică se ținea, ca să zicem așa, un consiliu de familie, compus din Catrina, Alboaică, bărbatu-său — Albei, jata lor mai mare, pe care o chema tot Catrina, și Sande, băiatul lor mai mic, de optsprezece ani.

ALBOAICA : Mamă, ți-am spus, te îngrop, dar să-i treci, înainte, lui Sande patru pogoane de pământ.

CATRINA (*scoasă din pepeni*) : Ce tot îmi spui tu mie vorba asta ?! Te-am mai auzit de câteva ori.

ALBEI : Da, și eu te-am auzit !

CATRINA ALBOAICII : Da, mamă, ce vorbă e asta ?!

ALBEI : Vrea să spună că o ține cât o trăi...

CATRINA : Nu vă trec eu, înainte, patru pogoane de pământ... Să mă aruncați și voi pe drumuri ?! După ce mor eu, vi le las.

SANDE : Bunico, n-am eu nevoie de pogoanele matală. Stai la noi cât vrei și ne lași cât vrei.

ALBOAICA (*veselă*) : Eu zic, mai bine să te întorci acasă, vorba lui Sande, n-avem nevoie... Că, după ce mori, mamă, pământul îl ia Ilinca și Niculae. E dreptul lor. Dacă l-ai trece dinainte, zic și eu, așa, cine știe, poate ne îngropi tu pe noi ! (*Și rîse.*)

CATRINA (*cu ură*) : Mai bine să mă duc în lume, decît să mă întorc la ăla.

ALBOAICA (*mereu veselă și ironică*) : Păi dar, s-a măritat fata ieri-alaltăieri, și-a fugit de la bărbat.

CATRINA : Și ce, dacă am fugit ! Mă privește ce fac. Și pământ nu vă dau la nimeni. Îl las bisericii, lăcașul lui Dumnezeu.

CATRINA ALBOAICII : Vezi că te-asteptă popa. Tot a rămas el văduv ! Te face preoteasă !

CATRINA (*făcîndu-se că n-a auzit*) : Ați pupa voi, să vă dau pământ. (*Și se ridică obidită și ieși.*)

Scena 2

Amurg. Moromete zace în pat. Ilinca deretică. Zgomot la ușă.

MOROMETE (*fără să se întorcă*) : Cine e ?

CATRINA : Eu sint, nu pentru tine am venit, pentru fata asta, care se mărită, da' să nu te-astepti că o să murim de grija ta.

MOROMETE : De ce să mori de grija mea, ți-a cerut cineva să mori ? Te-ai dus la ailaltă, în vale, de ce te-ai întors ? (*Se mișcă încet în pat, ca și cînd ar fi vrut să se culcușească mai bine și să bolească mai departe, fără să-și arate fața bărboasă.*) Știu că dacă n-ar fi fata asta, nu mi-ai da nici o cană cu apă. Așa că...

(Se făcu tăcere. Catrina se dezbracă de hainele bune cu care venise și nu răspunse decît tirziu.)

CATRINA : Așa că, ce ?! Ai făcut-o și ai crescut-o tu ? Ce-i rămîne ei de pe urma ta ? Vezi bine că ai intrat în anul morții și nu te gîndești să-i dai și ei cîte-un pogan de pământ !

MOROMETE : De unde știi tu că am intrat în anul morții ?

CATRINA (*fără șovăire*) : După fapte ; faptele te-au pus în pat !

MOROMETE : Faptele mele crezi tu că sint rele, ca să mă vezi murind ? (*Strigă cu o voce de o tărie uluitoare.*) Eu o să mor din pricina faptelor mele ? Atunci, toată lumea să moară, și să mori și tu, n-ai mai ajunge să treci pragul ! (*Și deodată se dădu jos, cu mișcările vinjoase ale unui om pe deplin sănătos și sigur de sine, și se ridică în picioare, cu amîndoi pumnii încleștați ridicăți în sus, să lovească. Catrina își spină spre ușă și ieși afară, ca și cînd nici n-ar fi fost în odaie. Moromete ieși după ea cu pași care făceau să duduie pămîntul, dibui după scară bastonul cu gogă.*) Stai pe loc, să te omor ! Ai zis că te duci la ailaltă, în vale, și mă lași aici să mor singur. Du-te la ailaltă, în vale, minca-te-ar pămîntul ! (*Și ridică ciomagul să-i rețeze picioarele. Catrina își pierduse firea, fiindcă în loc să iasă la drum, unde ar fi scăpat, o luă prin curte ; fugea ca o fetiță de doisprezece ani, îi sfîrîiau călcîiele. Moromete alerga și el din răspuneri, cu goga în aer, dar era departe de a o prinde. Însă era limpede că o zăpăcise, nu vroia deloc să părăsească casa, cu toate că de câteva ori Moromete fusese gata să arunce după ea cu parul ; dar, în aceeași clipă, ea pierdea pe după colț...)*

ILINCA (*tipă, alergînd după ei*) : Tată, ce faci, tată ?!

(Lume la porți, uimită.)

ARISTIȚA : Fă, Catrină ! Fă ! Bietul Ilie, a căzut și el o dată bolnav, și uite ce-i face ! Nici să boalească liniștit nu-l lasă asta, care se duce în fiecare duminică la biserică... De ce s-o mai fi ducind ! Nea Ilie, nu da, c-o omorî !

(Unul dintre ei, un bărbat aproape mic de statură, tânăr — să fi avut treizeci și cinci de ani, cu o privire de om atît de bun, încît te întrebai dacă nu cumva el e așa de bun fiindcă nu e în stare să facă rău, intră hotărît în curtea vecinului — căci era un vecin, îl chema Cîrstache al lui Dumitrache — și îi tăie drumul lui Moromete, desfăcînd brațele ca să nu-l mai lase să treacă.)

CÎRSTACHE : Nea Ilie, măi nea Ilie !
(Cu o tonalitate egală și insistentă.)
Nea Ilie, măi nea Ilie ! Nea Ilie, măi nea Ilie !

(Moromete aruncă din miini, cu o vioare iarăși de neînțeles pentru un om bolnav, bastonul și gemu.)

MOROMETE : O, mă Cîrstache, mă ! Mă Cîrstache, mă ! Mă Cîrstache, mă !
(Apoi, după o lungă tăcere.) Mă, nu mai vreau decît un singur lucru, altceva nu doresc : să se ducă, să nu-i mai aud glasul, să plece...

ILINCA : Ei, ho, c-o să plece, nu era nevoie să se uite lumea la noi ca la țigani. *(Supărată, pesemne, numai din pricina asta.)* Ziceam că ești bolnav, și tu te prefăceai ! Mă miram eu cine umbla în cușniță după pîine și bea laptele din oală. Că mie îmi spuneai că nu suporți decît „puțin lapte”. Ie-te-te ! *(Lumea începu să se împrăstie încet.)*

Scena 3

Curtea Moromeților. Intră Nae Cismaru și Costache al Joachii. Se așază pe prispă, ca la ei acasă.

NAE : Acuși pică și alde Matei.

COSTACHE : De unde știi ?

NAE : Mă întilnii eu cu el, înainte să viu la tine. „Unde te duci, zice, te duci pe la alde Moromete ?” „Îhim !” „Du-te, zice, că viu și eu acuși”.

COSTACHE : Eu mă întilnii cu alde Pavel Titică, se ducea încoace, căuta ziua de ieri. Zicea că e de rău cu ăia care au împrumutat griu de sămînță de la stat, le-a crescut niște neghină d-aia mare, cu șapte măciulii. Umblă după ei prin sat, să-i scoată la plivit.

MOROMETE *(iese din casă, cu un bocanc în mină, și se așază pe prispă)* : Cine, Costache ?

COSTACHE : Aștia de la Sfat. Le-a dat griu de sămînță cu neghină.

MOROMETE : Cînd ?

COSTACHE : Astă-toamnă.

MOROMETE : A ! ăia care au luat griu cu împrumut de la stat ! Păi, bine le-a făcut, să se învețe minte !

(Dinspre poartă se apropie și Giugudel.)

COSTACHE : Da, și ăștia nu vor să iasă. Parcă poți să mai smulgi acuma neghina ? Și, pe urmă, chiar dacă o smulgi, rămii cu griu puțin. Giugudel ! Fuseși pe la deal ? O fi plouat și pe-acolo, pe la noi ?

GIUGUDEL : Nu mai plouă ! Ce dracu' ne facem, ar trebui o ploaie zdravănă, acum, după rărișat.

MOROMETE : De ce ? N-ajunge că plouă în Uniunea Sovietică ? Ce nevoie e să mai plouă și la noi ?

COSTACHE : Ai luat astă-toamnă cu împrumut griu de sămînță de la stat ?

GIUGUDEL : Am luat.

COSTACHE : Cu neghină ?

GIUGUDEL : Da, cu neghină.

COSTACHE : L-ai dat la trior ?

GIUGUDEL : Nu.

NAE : Ai auzit că trebuie să ieși să smulgi neghina ?

GIUGUDEL : Am auzit, cum dracu' să n-aud, dar ce, sînt nebul s-o smulg ? Îmi trebuie și neghina, o dau la păsări.

MATEI DIMIR : Ce faceți voi acolo ? *(Se oprișe în dreptul podiștii lui Moromete, cu un băț în mină, și se uita la cei din pridvor, dintr-o parte, grăbit, parcă, după ce va fi auzit răspunsul, să-și continue drumul. Dar nu-i răspunse nimeni nimic, ca și cînd nu l-ar fi văzut, și atunci omul se urni de pe podișcă și intră în curte, să vie peste ei. S-ar fi zis că urcă să atingă pe vreunul cu bățul. Avea bocanci buni în picioare, pantalonii și flanelă fără petece sau rupturi, spre deosebire de ceilalți, care cam aveau.)*

GIUGUDEL : Bine facem. Tu ce faci ?

MATEI DIMIR : Pe dracu' fac. *(Rămase mai departe în picioare, cu bățul acela în mină, pe care îndată după aceea îl ridică și îi luă lui Moromete pălăria din cap cu el și i-o puse jos, descoperindu-i părul cu fire amestecate, tăiat scurt, și fruntea albită parcă de șederea îndelungată a pălăriei. Moromete nu zise nimic și noul venit se așeză.)*

MOROMETE : Ce-a avut, mă, Gheorghe al tău cu asta a lui Trăilă, de-a gonit-o ?

MATEI DIMIR : A fugit ea singură, dă-o dracului. *(Cu un glas parcă șuierînd)*

de admirație sau de incitare.) Bine că s-a dus, mi se făcea rău la masă.
MOROMETE : De ce, Matei ?
MATEI DIMIR : Clefăia, dă-o în paștele mă-sii.

(*Intră Niculae pe poartă.*)

NAE : Moromete, veni Niculae, mă !
MOROMETE : Păi, parcă ai zis că nu vîi. (*Ai fi zis că totul e în regulă în casa și în familia lui, ca și cînd să-ți fugă muiera de-acasă, pe la 50 de ani, ar fi fost ca și la douăzeci, aveai viitorul înaintea...*)

NICULAE : Nu sînt în concediu, am venit în sat cu campania.

MOROMETE (*după o pauză*) : Cu campania... Aha ! auzi, bă, alde Nae ! Adică, a venit să pună mina pe se cere și să ne ajute ? Asta ar fi ceva... (*Cu fruntea în bocancul de pe genunchii, Moromete strigă spre grădină.*)
Ilinco, unde ești ?

ILINCA : Ce-ai cu mine, tată ?

MOROMETE : Treci încoace, c-a venit Niculae, și pune mina și fă mîncare, taie o pasăre și pune-o la foc. Ce faci tu acolo ?

(*Ilinca nu răspunde, dar i se auziră pașii grăbiți și apoi și glasul, se vedea că știe ea de ce se bucură.*)

ILINCA (*intrînd*) : Ai venit, mă ! Bine c-ai venit.

COSTACHE : Asta... Uite, c-am uitat. Stai. Așa ! Spune-mi, mă Niculae, ce este în... Cum îi zice... În Est. Începuse un război în Est.

MOROMETE : În Coreea, Costache.

COSTACHE : Așa, în Coreea !

(*Moromete scoase sula dintr-o curea, o puse alături și începu cu acul.*)

MOROMETE : Ei, și ce vrei să știi tu, Costache ?

COSTACHE (*tresărînd*) : A ! Da. Spune-mi... ruși sînt acolo ?

NICULAE : Nu.

MOROMETE (*sărînd deodată, ca și cînd ar fi băgat de seamă că toți ocolesc înadins ceea ce nu mai poate fi ocolit*) : Domnule ! (*Ridică fruntea, aruncînd bocancul undeva tocmai în fundul pridvorului.*) Ia să-mi spui dumneata mie aicea... Ia să-mi răspunzi dumneata aicea la următoarea întrebare, da' să-mi dai un răspuns de om în toată puterea cuvîntului, nu să te joci cu mine... Cum poți dumneata să guvernezi fără opoziție ? ! !

(*Niculae se așeză pe pragul tindei, cu genunchii la gură. „Liberalii” își scoaseră pungile de tutun și începură să-și facă țigări groase ca degetul...*)

CÎRSTACHE (*de la poartă*) : Măi, nea Ilie !

MOROMETE : Vino, mă Cîrstache, că nu se dă.

NICULAE : Guvernez foarte bine, ce-mi trebuie mie opoziție ?

MOROMETE : Adică, da. (*Cu o voce micșorată, ca și cînd la asta nu s-ar fi gîndit. Dar, deodată, își reluă strigătul.*) Și crezi dumneata că e bine așa ? Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbești în numele țării, și ăilalți să nu zică nimic ?

NICULAE : N-ai decît să zici, înscrie-te în partid, du-te la ședință și ia cuvîntul. Dar, în realitate, la toți vă e gîndul îndărăt, la vechiul sistem de guvernare, la partidul vostru liberal. Ei, ați guvernat destul după sistemul vostru, și știm ce-a ieșit.

MOROMETE (*curios cum nu se mai poate*) : Ei, ce vorbești ! Ia spune-ne și nouă ce-a ieșit, că noi, toți aștia care sîntem aicea (*și îi arată pe toți cu mina și le spuse pe rînd și numele*), nean-tău Costache, nean-tău Matei, alde Giugudel, alde Nae, nu știm !

(*Dar Niculae se uită la ei cu ochii abia crăpați, cu o lamă de lumină între gene, de parcă s-ar fi uitat la niște salcîmi sau la stilpii pridvorului.*)

NICULAE (*cu îngăduință*) : Întii, că i-ați băgat pe toți comuniștii în pușcării, și cu asta ați guvernat fără nici o opoziție. Fiindcă n-o să-mi spui că era vreo deosebire între fărânișii și liberali cînd avea loc vreo grevă, și cînd și unii și alții scoteau armata și trăgeau în ei.

MOROMETE (*indignat*) : Și a fost bine așa ? !

NICULAE : Asta urmează să vă întreb eu pe voi. Nu vă păsa că alții erau la pușcărie.

CÎRSTACHE : Să știi, Niculae, că absolut nimeni p-aici n-avea idee de ce zici tu acuma. (*Și Cîrstache se opri și se uită la Moromete : vorbise bine ?*)

GIUGUDEL : S-ar fi auzit, mă, Niculae. Sîntem oameni bătrîni.

MOROMETE (*dînd peste cap teza aceasta că, dacă n-au auzit ei, nici n-a fost nimic*) : Domnule, eu admit. Dar acuma vîi dumneata la putere și frînele guvernului sînt în mîinile tale. Ce-ai cu mine ? De ce te legi de mine, cînd eu nu-ți fac ție nimic, stau colea liniștit și mai vorbesc și eu cu alde Giugudel, că de-aia mi-a lăsat Dumnezeu gură ?

NICULAE : Lasă, că știu eu cum era cînd vă adunați toți la Iocan (*se aprinde*), nu ieșea nimic din ce discutați voi acolo, și alții, în timpul ăsta, vindeau bogățiile țării peste hotare.

MOROMETE : Tu nu trebuie să mai faci ce-a făcut ăla, domnule. *(Prinzind de prin aer, cu un gest larg, acest adevăr care plutea parcă pe lângă el.)* În(ę- legi duinnea ?

NICULAE : S-a făcut o experiență, s-au adus într-o sală o mie de oameni și li s-a spus să strige un cuvânt, dar fiecare pe contul lui. S-a făcut un fel de gălăgie... Pe urmă, li s-a spus să strige același cuvânt, dar toți odată, la un semnal. S-au spart geamurile !

MOROMETE : Ce vrei să spui cu asta ?

NICULAE : Asta vreau să spun : noi acum avem un singur țel, să construim socialismul, și n-ar ieși decît un fel de gălăgie dacă ar fi să facem cum ziceți voi.

COSTACHE *(spre Moromete)* : Ei, ce zici de chestia asta ? !

(Moromete își adunase între timp bocancul de pe unde îl aruncase și îl cerceta acum foarte atent pe dinăuntru și pe dinafară, bîgase mina în el și tot dîbuia după ceva. Incepu să tragă de acest ceva și în cele din urmă se auzi o piriitură, japt care îl enervă, și trase mai tare. pînă scoase afară un fel de limbă uscată și crestată de cuiule în care fusese, cine știe de cînd, prinsă.)

MOROMETE *(izbucînd, scîrbit)* : Bocancu' ăsta e bun acum să-l roază cîinii ! Noroc că mai e mult pînă la iarnă. și poate îmi dă și mie armeanca asta de la cooperativă unii noi.

COSTACHE : Pe gratis !

MOROMETE : Păi dar, pe ce ! ? Eu nu le dau cote tot pe gratis ? Și unde zici că s-a făcut experiența aia, cu ăia care au spart geamurile, Niculae ?

NICULAE : Acolo unde s-a făcut. Parcă dacă îți spun, o să înțelegi tu, mai mult de-o grămadă !

MOROMETE : Păi nu zic eu, le înțelegeți voi pe toate, ce trebuie să le mai înțelegem și noi !

(În curte intră un om tăcut, foarte tînr și neprietenos, Vasile al Moașii. Nu-l luă nimeni în seamă.)

ILINCA *(intră și pune o masă cu trei picioare)* : Niculae, tată. hai la masă.

MATEI DIMIR : Uite, mă, se făcu țirziu. *(Se răsti scandalizat.)* Hai, mă, încolo. d-aici ! Hai, Costache, hai, mă Giugudel !

COSTACHE *(plecau toți...)* : E bine ! Dacă ar fi rău, ne-ar fi spus băiatu-ăsta...

(Ies încet pe poartă. Moromete se așază la masă. Ilinca aduce mămălița aburînd.)

VASILE *(stînd în mijlocul curții)* : Aș vrea să vă spun și eu niște aspecte

de-aici din sat. Nu acum, dacă nu aveți timp...

NICULAE : Le-ai spus întii în organizație ? D-ai există organizație de bază, ca să se discute acolo orice aspecte ar apărea în activitatea oricărui membru de partid. Cum te cheamă ?

VASILE : Vasile al Moașii.

NICULAE : Ești în partid ?

VASILE : Sint !

NICULAE : Ei, lăsați-vă de chestii de-astea, că știu ce vrei să spui : că cei care erau să mă omoare pe mine, în '46, în fața primăriei, acum conduc comuna. Ai vrea să-i dau eu în gît ! Dați-i singuri !

(Vasile nu mai zise nimic, își puse pâlăria în cap și plecă fără să dea bună ziua. Niculae se ridică și porni spre poartă, cu pașii decîși ai celui care pleacă în sat chemat de tot felul de treburi. ilinca se luă după el și îl prinse pe po-dișcă.)

ILINCA *(încet)* : Niculae...

NICULAE : Ei, ce este ?

ILINCA : Unde te duci ? Nu stai la masă ?

NICULAE *(fără grabă)* : Mda... *(Abia în clipa cînd avu această exclamație, se văzu că toate aceste mișcări și uitături, împreună cu acest „mda”, care voia să spună că lucrurile sint ele incilcitate, dacă stai să te gîndești, dar nici mintea care le vede așa nu se sperie cu una-cu două, erau curat Moromete, cu care Niculae, în mod ciudat, semăna la fire, dar nu și la fată, care era în întregime a mamei.)*

ILINCA *(batjocoritoare)* : Ei... Unde zici că te duci ?

NICULAE : La ailaltă, în vale !

MOROMETE : Du-te, mă ! *(Și înghiți li-niștit un boț de mămăligă.)*

NICULAE *(intorcîndu-se din drum și re-pezindu-se fără milă la tatăl său)* : Tată, ce i-ai făcut mamei, de s-a născut ura asta în ea, fiindcă nu se poate să fie numai istoria cu dusul ăla la Bucu-rești, altceva mai grav s-a întimplat ? ! Ce ?

MOROMETE : Păi, nu știi ?

NICULAE : Nu ! De unde să știu ! ?

MOROMETE : Mă, fata asta, a lui Niculae al Niculii !

ILINCA : Ce e cu ea, tată ? *(Zgîndu-se spre drum, să vadă și ea ce era cu fata aceea, care, într-adevăr, tocmai trecea pe lângă garduri, fițîndu-și justa.)*

MOROMETE : Picioarele ei... Trece porcul cu jîjeu printre ele.

(Ilinca chicoti, înainte să-și dea seama că Niculae aștepta un răspuns. Și, pe chicotitul ei, Moromete părăsi locul. se sculă și o luă încolo, spre grădină. Apoi

se intoarse spre cei doi salcâmi care străjuiau ieșirea din curte. Iar Niculae rămase cu privirea după el pînă ce nu-l mai văzu.)

ILINCA : Ce făcuși, Niculae ?

NICULAE : Eu, ce făcui ! ? Voi, ce făcurăți ! N-ați putut, tu și Alboaica, să-i țineți de rău mai din timp ?

ILINCA : Nu știu... (*Dădu din umeri cu nepăsare.*) Mie să-mi dea partea mea de pămînt, și să nu nu dea Dumnezeu să mă stric și cu băiatu' ăsta din pricina lor, că... (*Și nu-și termină vorba, nici măcar nu voia să se gîndească la ce s-ar mai putea întîmpla în asemenea caz.*) Ce stai, du-te după el. Așa face și cu noi, nici nu-ți dai seama cum te păcălește ; tu îi spui și el tace, și odată îl vezi că ia altă vorbă.

(*Niculae iese furios.*)

Scena 4

Un drum de țară. Moromete merge cu mîinile în buzunarele din față ale pantalonilor și cu pași rari și lungi. Asta era la el semn că, fără să fie îngrijorat de ceva, era totuși preocupat, dar parcă în mod plăcut, și singura dificultate era o anumită alegere care trebuia făcută, din mai multe lucruri deloc rele. Un alt țăran, venind din direcția contrară, trece pe lângă el cu niște pași atît de regulați, că ai fi zis că drumul de unde vine și se duce el nu are nici început nici sfîrșit.

MOROMETE : Noroc, bă Stane ! Arași alea patru pogoane care-ți ieșiră prost cu porumbul pe ele ?

STAN : Le arai (*după o pauză*), le arai.

MOROMETE : Și ce puseși în loc ? (*Între timp, Stan se îndepărtase mult și i se vedea turul pantalonilor mișcîndu-se în ritmul adormitor al pașilor.*) ...Pe moaș-ta, cu spinarea ala a ta, lată cît o ușă, după ce ești surd, ești și mare !

STAN (*distinct, dar fără să ridice glasul*) : Tot porumb.

MOROMETE (*strigă*) : Flîndcă îmi spuse a' lui Niculae al Pinții că ai pus otavă. E bine că ai pus tot porumb, fiindcă acum o să se facă ; atunci cînd veni și arași tu, în primăvară, căzuși pe seceta aia ! și d-aia nu-ți cresc. STAN (*tot așa, fără să fi întors o clipă capul sau să-și fi schimbat ritmul pașilor*) : Deșteptul de fi-meu.

(*Din direcția contrară lui Stan, apare Niculae, cu un mers grăbit.*)

NICULAE : Cu tine nu se poate discuta decît de pe poziții de forță ?

MOROMETE : Adică, cum ? Vrei să spui că o să mă sforțezi tu pe mine ?

NICULAE : Eu nu vreau să te sforțez, dar pot să mă pun pe o poziție de forță, și atunci să vedem ce-ai să faci.

MOROMETE : Ei, pune-te.

NICULAE : Uite, n-o să-ți mai, trimit bani. Și să știi că nu glumesc. oricît de bună inimă crezi tu că am ! ...Ei !

MOROMETE : Să zici tu, că... Hm... Auzi... Păi, mă, Niculae, crezi tu că dacă aș putea eu să înham căișorii mei colea și să fac, nu zece, cîte făceam altădată, cinci, hai, trei, drumuri la munte, aș mai avea eu nevoie să-ți cer ție ? Sau tu crezi că eu îți cer fără să am nevoie ? ! ! (*Parcă s-ar fi pomenit trăsnet că la asta nu se gîndise. Și se opri în mijlocul drumului, uitîndu-se la fiu, să-și dea seama dacă nu cumva era adevărat. Dar Niculae nu se opri și Moromete trebui să se miște din loc și să-l ajungă din urmă.*)

NICULAE : Eu nu ți-am spus că așa o să fac. Eu te întreb ce s-a întîmplat între tine și mama, de-ați ajuns în situația asta, și tu iai altă vorbă, profitînd de faptul că nu poate să-ți smulgă nimeni vorbele cu cleștele, din gură. Nu e o modalitate de a rezolva o problemă.

MOROMETE (*cu un glas cit pe-acî să te facă să crezi că într-adevăr se bucura de posibilitatea asta*) : Bine că veniși tu cu alte modalități.

NICULAE (*fără bunăvoință*) : Tată, avem de mers undeva. Mergem acuma la mama. Toată activitatea ta a avut la bază o idee greșită ! și te purtai foarte urit. Crezi că nu se poate să devii activ decît pe baza unei idei greșite ?

MOROMETE : Păi uite, ați venit voi cu idei bune, ne-ați interzis orice mișcare, nici pînă la gară nu poți să te mai duci cu o căruță, că și găsești un militan acolo, care te caută sub cergă.

NICULAE : Acuma mergem la mama.

MOROMETE : Și nu putem și noi să vorbim așa, ca doi oameni...

NICULAE : Cum să nu. De ce nu treci casa și pe numele mamei ? Dacă asta îți cere ea, ce te costă, crezi că mai are acum nevoie Paraschiv de ea, cînd o are pe-a lui ? Tu ți-ai cumpărat la loc cele două pogoane, ai un lot întreg, în timp ce mama a vîndut un pogon pe vremea foametei de după primul război, și a mai vîndut pe urmă încă unul, ca să am eu bani de cărți și de taxe. Pentru aste două pogoane, nu face un loc de casă ? La ce te gîndești, că s-ar putea să vie Achim în sat și să se apuce iar de plugărie, și ai vrea să-i dai casa ? Foarte bine, dar cine vă împiedică să vă faceți, în cazul ăsta, tu cu mama, alta — alături, și să trăiți liniștiți ?

MOROMETE : Locul ei l-am vindut lui Tudor Bălosu, să te țin pe tine la școală.

NICULAE (*indignat*) : Nu-i adevărat. Mă mir cum poți să spui o asemenea minciună. Cu cine crezi că vorbești ? Locul ăla era al Guichii, în timp ce curtea e destul de mare s-o împărțiți în două, și unde e acum grajdul să dărâmați și să vă faceți o casă nouă.

MOROMETE : Mă Niculae ! Mă Niculae ! (*Deznădăjduit.*) Tu crezi că eu nu vreau ? ! Miine, domnule, mă duc la Sfat și îi trec și casa și locul pe numele ei inclusiv ! Dar crezi tu că asta e ?

NICULAE : Asta e ! Fă tu chestia asta și ai să vezi că asta e.

MOROMETE : Păi atunci (*se oprește și-și dă pălăria pe ceafă*), ce mai căutăm acolo, hai încoace, spre Sfat, să facem actul.

NICULAE : Nu (*se uită la ceas*), mergem întâi la mama, și pe urmă, de-acolo, dacă mai avem timp, mergem și la Sfatul popular.

MOROMETE : Mergem. (*Cu o tristețe duioasă, abia simțită, și ochii mari deschiși îi inotau parcă în niște lacrimi care nu se scurgeau, dar care nu-i inecau mai puțin vederea.*) Mergem, Niculae (*cu un glas mic și curat, ca să nu se bage pesemne de seamă ceea ce îl copleșea pe el în clipele acelea*), mergem unde zici tu, întâi la mă-ta și pe urmă, dacă nu mai avem timp, mergem miine la Sfat, că e timp și miine... (*Porniră iar.*)

NICULAE : Mai bine gândește-te ce-o să-i spui mamei când o să te întrebe de ce ai gonit-o de-acasă.

MOROMETE : Cine a gonit-o de-acasă ?

NICULAE : Tu ai gonit-o, fiindcă una e să spui niște vorbe care poate să-ți placă, și alta e să te prefaci bolnav zile întregi, ca să poți pe urmă să pui mâna pe par și să te iai după ea s-o gonești. Astea sînt faptele, n-ai cum s-o cîrmești, orice ai zice, și asta trebuie să rezolvi, nu altceva.

MOROMETE : Măi copilule (*de astă dată însă mai ferm*), dacă din pricina vorbelor s-ar fi întîmplat tot ce știi, nebun să fiu eu și să nu fac orice ca să nu mai fie așa. Dar nu e vorba de vorbe !

NICULAE : Dar despre ce e vorba ? Mama se întorsese, de bine-de rău, acasă, și nu zice nimeni să-ți fi părut bine de fapta ei, dar era acasă, și era acasă în dreptul ei, ai înțeles vreodată lucrul ăsta ? Mie să-mi răspunzi direct la întrebare.

MOROMETE : Am înțeles, că nu e așa mare filozofie ce spui tu. (*Supărat.*) Dar... (*Și nu mai completă și restul gândului. Niculae așteptă.*)

NICULAE : Ei, vezi că de fapt n-ai înțeles bine despre ce era vorba ? Înțelegi abia acum, dar atunci nu ți-a trecut prin cap că n-ai dreptul să recurgi la forță. Să te văd acumă cum te descurci.

Tabloul 4

Scena 1

La Alboaică. Cînd intră în curte, Niculae văzu de departe casa împrejmuită de meri și prispă de lut cu stîlpi vechi și cu scară înaltă, și, în mijlocul bătăturii, pe Alboaică. Ea întoarse capul, în felul acela al ei care o făcuse pe maică-să-i spună că e poancă, un cuvînt născocit de ea pentru felul cum fata ei, cînd se uita undeva, nu întorcea liniștită fața într-acolo, ci parcă o arunca, pentru ca după aceea să și-o aducă îndărăt sau chiar într-o direcție cu totul opusă, cu aceeași mișcare. Nu-i stătea deloc rău Alboaiicii uitătura aceasta a ei, pornită parcă dintr-un elan de bucurie, pe care anii și ațiția copii ciți îi născuse nu-l stingeau.

ALBOAICA : Mamă, uite-l pe Niculae !

(*Catrina Moromete ieși întâi pe prispă, dar apoi nu mai putu să stea să aștepte*

și se dădu jos și o luă spre băiat, călcînd cu acel mers ezitant al mamelor în astfel de clipe cînd li se tulbură cu adevărat mintea, cum nu li se întîmplă în nici o altă împrejurare a vieții, căci rămîn întotdeauna pe deplin stăpîne pe ele, chiar și în fața morții părinților, și cu atît mai puțin în fața flăcăilor, cînd sînt fete. sau în fața altarului, cînd sînt mirese. Rar se văd însă printre ele care să-și țină firea în fața copilului lor, ajuns bărbat.)

CATRINA : Niculae, mamă... (*cu o astfel de voce tărăgănată, că se umplu parcă tot aerul de dragostea ei fără margini și nu mai era în văzduhul alb de iunie loc pentru altfel de cuvînt*), Niculae, mamă... (*Adică ea și el, mai mult nu se mai putea spune. Și cînd se apropiară de tot unul de altul, ea îi luă mina dreaptă și începu să i-o sărute, în timp ce Niculae își apropia fața, fără să se oprească, silind-o astfel să meargă alături de el și să renunțe la alte gesturi, pe care, dacă i le-ar*

fi incurajat, ar fi sfîrșit prin a cădea în genunchi înaintea lui.)

NICULAE : Ei, mamă (*o lua repede, parcă ar fi vrut să speculeze aceste clipe ale ei de părăsire și să-i smulgă astfel făgăduiala că se întoarce acasă*), ia să-mi spui mie acum tu, de ce-ai plecat de-acasă, că știu de ce-ai plecat și îți dau dreptate, dar de ce nu te-ai întors, fiindcă aici nu-ți mai dau...

CATRINA : Niculae, mamă... (*Parcă tinându-se, și ai fi putut crede, auzind-o, că ochii îi înnoată în lacrimi și de aceea glasul îi e așa de sugrumat, cînd de fapt nici o lacrimă nu se zări apoi sub genele ei, în timp ce îi răspunse fiului.*) Niculae, mamă, cum să te oprească el, maică, pe tine să urmezi la școală numai ca să le cumperi ăloră pămîntul îndărăt și să ne dea pe noi afară din casă ? De ce să facă el asta ?

NICULAE : Mamă, dar el n-a făcut, a vrut doar să facă.

CATRINA : Ba a făcut, ani de zile a umblat pe la munte cu gîndul ăsta.

NICULAE : Bine, mamă (*rizînd*), dar sînt copiii lui, trei copii, cum ții tu la noi, care ne-ai făcut, n-arc și el dreptul să țină la ai lui ?

CATRINA : Eu nu zic, mamă, să nu țină, dar cînd am venit la el demult, cînd nu vă născuserăți voi, i-am spus : „Mă, tu ai trei băieți, ăștia cînd se fac mari mă dau afară din casă, ce-ai de gînd ? Eu la tine nu stau dacă nu treci casa și pămîntul și pe numele meu”. „Bine, o să-ți trec, zice, n-ai nici o grijă”. Și nu mi-a trecut, Niculae, și am vîndut și un pogon de pămînt pe timpul foamei, după războiul ăllălalt, că vă aveam și pe voi și mi-era frică să nu muriți de foame. Și le-am dat să mănînce și la ai lui, că nu puteam să nu le dau... „Mă, zic, trece-mi măcar o jumătate de pogon pe numele meu, să fie jumate-jumate”. „Lasă, zice, că i-l dau fetii cînd s-o mărita”. Abia cînd fu de te dete pe tine la școală vîndu două pogoane, pe care, pe urmă, le cumpără la loc, să-i aducă pe-ăia îndărăt. Spune și tu, maică, ăsta e om ? Să nu-l lași singur și să moară cu păcatele în spinare ? !

NICULAE : Da, dar nu înțelegi că fi faci Ilinchii rău, taman acum, cînd îl găsi și ea pe aviatorul ăla de la aerodrom ?

ALBOAICA : I-a cășunat rău pe el, Niculae... (*Aproape rizînd, dar nu era nimic de ris aici.*)

CATRINA : Nu pot, Niculae, mamă, să mai mă uit la el. Să nu-l văz în ochi. Și nici Ilinca să mai stea acolo : eu am pătimit cu ea, și dacă nu mă ascultă, dau pămîntul ei didă-ti !

ALBOAICA : Fugi de-aici, mamă, și nu mai vorbi așa, că Niculae o să creadă că eu te îndemn, Doamne ferește ! (*De*

astă dată rămase cu capul cu uitătura puțin poncișă, de unde îi venise pe-semne mamei ei cuvîntul de poancă, cu care o poreclise.)

CATRINA : Dar ce sînt eu, mă-sa sînt, sau o miloagă de pe drum, să mă rog de ea ? !

NICULAE : Lasă asta acum, dacă vrei să mai viu pe-acasă de-aici înainte, fă cum zic eu și nu-i strica Ilinchii măritișul. Și cu tata am vorbit, îți trece casa și pe numele tău. Dacă nu, nici eu n-o să mai viu să-l văz și n-are decît să rămînă singur. Și să-i cheme pe Paraschiv și pe Achim de la București. Vrei așa ?

CATRINA : Nu, mamă (*cu o voce blindă, dar neinduplecată*), nu-ți amesteca tu tinerețile cu păcatele noastre, cine ți-a spus să vii ?

NICULAE : Nu mi-a spus nimeni, am venit pentru teiereriș, cu treburi.

CATRINA : Și cit stai ? De ce nu stai tu aici, la didă-ta Marița ?

(Moromete apărură la poartă. Alboaica îl văzu, nu pentru că se uita la el, ci pentru că prin mișcarea pe care o făcea capul pe gîtul ei zărea tot timpul totul și nu se putea petrece nimic, chiar și în spatele ei, fără ca ea să nu-și dea seama în aceeași clipă.)

ALBOAICA : Mamă, păzea, a venit tata în peșit.

(Catrina, fie că nu se așteptase să-l radă pe omul ei venind după ea chiar în aceeași zi în care venise Niculae, fie că nu știa ce să mai facă văzîndu-l că se apropie de prispă, rămase cîteva minute lungi ca năucită, timp în care toată lumea se așeză pe-aproape. Alboaica aduse niște scăunele mici, pe care le puse pe jos, printre troscotul verde, care la ei se apropia pînă lingă marginea de lut a prispei. Dar apoi Catrina își reveni, se ridică fără veste de la locul ei și pieri în casă prin tînda deschisă. Să fi fugit astfel, fără să spună nimic ? Moromete se uita în pămînt, mohorit.)

NICULAE (*încet*) : Mamă, să știi că stăm aici și te așteptăm.

(Alboaica, parcă rizînd, își dădu capul pe spate, cu o mișcare de parcă s-ar fi ferit de-un fluture care îi zbura prin preajmă.)

ALBOAICA (*în șoaptă*) : Lasă. Niculae, că iese ea acuși. Dar să știi, tată, că nu e de-a buna, mai bine o mai lăsați si veneați peste vreo lună...

CATRINA : De ce, peste vreo lună ? (*Cînd ieși, chipul ei, sub broboada nouă, arăta ca para focului, iar din ochi îi scăpărau lumini verzi.*) Ce cauți

aici ? (Rămase în picioare pe prispă, adresându-se bărbatului, care stătea jos pe scăunel.) Afară din curte ! Să nu stai tu aici în fața mea și să vii cu Niculae după tine ! Hai, afară din curte ! Și dacă Niculae ține cu tine și îți caută în coarne, să plece și el ! N-am nevoie de feciori care umblă contra Domnului Cristos și îndeamnă lumea să nu se mai ducă la sfânta biserică. (Stătea mereu în picioare și din când în când îi dădea îndărăt pe tată și pe fiu cu dosul palmei, cu mișcări care n-aveau în ele nici o știință a efectului, dar erau totuși cumplite, fiindcă arăta în clipele acelea tot atât de tinără și pătimașă ca și una de treizeci de ani, care avea ea demult bănuțeli că viața ei e greșită, dar i-a trebuit totuși o dovadă a trădării, ca să rupă cu cel care totdeauna a înșelat-o.) Tu (și dădea o dată cu vorba brațele îndărăt, ca o pasăre gata să zboare sau să atace), azi dacă ar veni feciorii, azi ne-ai arunca pe drumuri. Că nu-ți ajunse că fugiră cu caii și cu oile și sparseră lada și luară din ea banii cu care trebuia să meargă Niculae la școală !

MOROMETE : Pe unul din ei, măcar, iartă-l, c-a murit. Au mai rămas doi : unul e bolnav și o să moară și ăla mâine-poipline. De cine mai ți-e frică ?

CATRINA : Mai bine ai fi murit tu, că eu cu ei n-am nimic, i-am crescut și m-am trudit cu ei și i-a bătut Dumnezeu după păcatele lor, dar tu... (Vroia să spună că el a rămas singurul nepedepsit și că trebuia deci să moară și el, pentru ca astfel să ispășească. Ea era singura care n-avea nici o vină și deci nimic de ispășit, deci singura care merita să trăiască.)

NICULAE (rupind tăcerea încercată de aburii infierbîntați de ură, care otrăviseră numaidecît tot aerul din jur, și era greu de văzut cum se mai putea vorbi mai departe fără să fie imprăștiată de cineva cu hotărîre) : Mamă... (Moromete tăcea hotărît, și nu se știa dacă venise aici cu gîndul să rabde sau să dea lupta în fața lui Niculae și să încerce să cîștige în felul acesta.) Uite, mamă... (Cu un glas care arăta că el era singurul care putea să-și păstreze aici o judecată limpede, deși necoaptă și poate neștiutoare.) Tu ai fi vrut ca tata să moară și, din cîte am înțeles eu, el chiar a vrut să-ți facă pe plac și s-a pus la pat și n-a vrut să mai mînințe. (Aici îi aruncă Alboaiicii o privire, și sora lui mai mare înțelese că nu trebuia să ridă.) Cine din sat de la noi, sau chiar și din alte sate, ar fi fost în stare să facă una ca asta ? Că pînă la urmă tata n-a reușit, asta e adevărat, dar și tu te-ai grăbit să-l lași să se chi-

nuiască singur și ai vrut s-o iai și pe Ilinca după tine. Cred și eu că lui tata i-a pierit atunci cheful să moară de dragul tău. (În clipa aceea, Moromete se agită pe scăunel și deodată se ridică în picioare. Îl trînti fără să vrea, bijbiind din miini și împiedicîndu-se în propriii genunchi, pînă porni impleticîndu-se și făcînd totuși pași mari.) Tată (cu glas răgușit), tată ! (Dar Moromete nu se oprea și mergea din ce în ce mai dezordonat și Niculae fugi după el și îl ținu.) Tată, unde pleci fără mine ? Cum ne-a fost vorba ?

Scena 2

Între timp, cerul începuse să fie brăzdat de fulgere. Ploua acum cu clăbuci, grădina Moromeților se umpluse de apă și piraietele începură să curgă pe sub uluci și să se verse în șanțurile drumurilor. Bărbaii sau femei, cu cîte un sac în cap, alergau pe șosea, prinși cine știe pe unde.

Plecîndu-și fruntea, Moromete arăta atât de absorbit, încît intrînd sub potopul de ploaie el nu grăbi pașii și nu făcu nici una din acele mișcări pe care le face un om muiat într-o clipă din cap pînă în picioare, să-și ferească adică fața sau să-și schimbe în vreau fel mersul.

Începuse să tune și să fulgere, semn că abia acum se pregătea a ploaie mare, putea să țină și pînă miine, astfel de amestecături de nori se învălmășeau în straturile înalte ale văzduhului. Trosnete și bubuituri cutreierau și sfișiau cerul de-o parte și de alta, ai fi zis că e o activitate plănuită acolo sus de niște inși, așa de mult semăna acum a minte de om felul cum tuna ici și răspundea dincolo... Sub apa care cădea, grumazul lui Moromete arăta roșu ca arama, în care însă timpul săpase ciudate semne, asemănătoare și ele cu pămîntul, cînd a crăpat de o prea îndelungată secetă.

Moromete se mișcă din loc și își scoase pălăria din cap, pe care în mod bizar o scutură de apă, ca și cînd nu șt-ar fi dat seama ce cădea de sus. Și-o puse în cele din urmă la loc, dar nu s-ar fi putut spune că din pricină că îl supăra ceva, ci pentru că o pălărie trebuie să stea pe cap și nu în mînă.

MOROMETE : Uită-te la mine, am peste cincizeci de ani și în mîntea mea e că o să trăiesc o sută. De ce să nu trăiesc ? Ce, nu e bine de trăit ? Și atunci de ce să mă mai mir eu că fata asta se ceartă pentru pămînt, crezîndu-l al ei, deși nu se poate să nu fi auzit și ea ce-o să fie în viitor ?

(Ocoli cu grija și sira de paie și se uită în sus, cercetînd-o atent. Era bine făcută, ploaia lunea peste creasta ei ca și cînd ar fi fost acoperită. Moromete nu se arătă însă mulțumit, puse mina pe o furcă de lemn, pe care o trase chiar din paie, și cu coarnele ei lucioase izbi zdrăvan de mai multe ori într-un anume loc. Avea o înverșunare puțin cam scîdită, doar el făcuse șira, cum de-i scăpaseră astfel de burfi și goluri, prin care apa putea pătrunde și mucegăi paiele, și îi dădea înainte cu loviturile rare, dar foarte îndesate, uitîndu-se mereu în sus, în timp ce ploaia îi spăla din belșug chipul osos, cu fruntea lui bombată și cu ochii ferți sub arcade puternice și drepte. Deodată nedumerit și parcă indignat.) ...Și socoteala ciobanului?! (Avea aerul că tot ceea ce gîndise el în acest timp mai era cum mai era, dar cum de uitase un lucru atît de important, dacă nu chiar cel mai important? Cedînd presiunii apei care, pesemne, la mărimea ei, era cu atît mai mare, o cracă uriașă de salc  m pirii și se lăsă apoi    jos, dezvelind trupul copacului și l  s  nd pe tulpina lui groaș   o rană albă, din care braț  l rupt încă nu căzuse de tot. Moromete se uită indelung pe sub p  l  ria lui, ale cărei boruri nu se fleșc  iser   de at  ta ploaie, dar pe care se făceau bășici ca pe jos, și începu să pășească în direcția aceea, să vadă ce s-a intimplat. Pesemne, craca era ea demult b  tr  n  , de se rupseseră din senin, nici măcar n-o tr  snise. O apucă de v  rf și trase de ea s-o dea jos. Craca se   tinse, dar nu vru să se desprindă din locul ei, și atunci Moromete se uită    sus mirat și o lăsă. Dacă mai avea    felul ăsta legătura cu seva trunchiului, se putea dregre și r  m  ne verde mai departe.) Socoteala ciobanului e achitată. Ce s-o mai incurc  m, c-o fi, c-o păți, asta e, dacă   i place. Dacă nu, fă și tu ce-o   ti, pe mine nu mă privește!... Nu te-o fi privind pe tine, dar pe mine mă cam, fiindcă, hm, unde vrei să mă duc?! Ați fost șase copii. N-am putut să mă rup    șase părți, că m-aș fi rupt și aș fi zis, na ție cutare, na și ție cut  ric  , tu, ăsta, du-te la școală și studiază, tu, Paraschive, ia și te   noar   cu Manda lui Bodrlache, tu, Nilă, aranjează-te și tu cum te taie capul cu ce-ți dau, tu, Achime, ia-ți oile    fă ce vrei cu ele, voi, fetele astea, vedeți, cu ce vă mai dau eu și cu ce vă mai vine de la mă-ta, ar  niți-vă și voi pe-acolo, prin țirla ăluia cu care o să vă m  rtați!... Iar eu, părintele, să ajung la mila voastră. să mă trimiteti de la unul la altul cu mămăliga    m  n  , că n-o să am cu ce s-o m  n  nc. Ei,

chiar dacă făceam aș  , tot n-ați li fost mulțumiți! (Se apropie de gard și lu   de lingă el o sapă răzimată cu tăișul   n  ntru.   ncepu să facă    p  m  ntul moale al gr  dini   un mic șanș spre viroag  .) Uite, dacă nu faceam eu șanșuleț  l ăsta, o nimica toată, apa asta care s-a făcut baltă    gr  n  n   ar fi intrat sub paie și mi le-ar fi putrezit. Or, mie paiele îmi trebuiesc, ce aștern iarna la cai în grajd și cu ce fac focul să   nc  lesc soba în casă? Fiindcă, orice-ai spune tu... (bolborosii, în timp ce miinile lui spălate de izbiturile ploii minui  u cu at  ta pricepere sapa încit ai fi putut crede, uit  ndu-te la el, că braț, trup, sapă și p  m  nt se   nfeleseser   să se miște în aș   fel încit toată apa din jur să alerge spre locul acela și s-o ia apoi veselă la vale)... Într-o casă tot trebuie să stai, și focul în ea tot trebuie să-l faci, indiferent că tu vii și strici rostul... Că tu vii și-mi spui că noi sintem ultimii țărani de pe lume și că trebuie să dispărem... Și de ce crezi că n-ai fi tu ultimul prost de pe lume și că mai degrabă tu ar trebui să dispari, nu eu?... Eu nu zic asta, fiindcă prostul e dat și el de Dumnezeu, și trebuie să trăiască și el, dar nu sub denumirea de deștept. Dar n-a venit nimeni să-l caute la el acasă, ca acum, și în văzul lumii să-i spună: „Vino, b  , încoace, tu îl prost, că tu ești bun, treci aici și fii mare și tare; lasă că le arătăm noi lor!” De ce? (Și aici se opri din vorbit, dar altfel ca până acum, liniștit, cu întrebarea parcă    miini, amestec  nd-o cu apa și p  m  ntul pe care il săpa cu mișcări fără greș.) Aș   că vezi... (cu o admirație de sine neacoperită, f  ț   de generozitate lui) ...eu te las pe tine să trăiești!... Dar r  u fac, că tu vii pe urmă și-mi spui mie că nu mai am nici un rost pe lumea asta... și ce-o să m  n  nci, mă Biznae? Ce-o să m  n  nci, mă, tâmpitul? (Ap  s  nd cu un fel de milă nesf  rșit  , aproape părintească, pe ultimul cuvint, contempl  nd parcă cu jale mizeria mintală a celui Biznae care    spusese lui asemenea lucruri despre soarta care le era rezervată, în viitor, țăranilor. Se apropie încet cu șantul său de viroag  , il termină și se întoarse apoi și il lu   de la cap, să-l ad  nceasc  . Apa se scurgea la vale c  nt  nd și de sus continua să toarne fără oprire. Moromete ridică fruntea și se uită, și ceea ce r  zu il făcu să-i dea p  l  ria pe ceafă de admirație. Șantul cel mare, comun tuturor grădinilor de pe-acolo, dădea peste mal de-at  ta apă. Și dacă n-ar fi curs cu repeziciune spre o direcție a ei, care ducea spre riu, te-ai fi putut teme că dacă ploaia nu se va opri cur  nd, va

ineca satul. Ilinca ieși cu un sac în cap. Cînd îl văzu cu sapa în mină și ud de sus pînă jos, începu să strige.)

ILINCA : Tată, hai în casă, vrei chiar să răcești și să mori ?

(Dar Moromete parcă nici nu auzea și zadarnic fata se apropie și îl trase de mină.)

MOROMETE : Fuși de-aici, nu vezi că e ploaie caldă ?

(Dar, așa caldă cum era, fata începuse să clănțâne din dinți. Se întoarse în pridvor și strigă iar.)

ILINCA : Tată ! Tată ! Tată, vin' înceace !

(Fără ca el s-o asculte, conducînd mai departe torentele de apă, făcîndu-le loc cu sapa și continuînd liniștit și netulburat să vorbească, prizonier, parcă, fără scăpare, al elementelor și al lui însuși...)

ACTUL al II-lea

Tabloul 5

La treierat, pe una dintre cele șapte arii ale satului.

Șirele de paie care începuseră să se clădescă după seceriș se înșiră cuminți, sub soarele arzător, în jurul batozei. Un ordin scris este pus la vedere : „Vor fi acuzați de sabotaj acei proprietari care nu vor repara batozele și nu le vor pune în bună stare de funcțiune și nu le vor scoate la timp pe izlaz, la locuri anume destinate, în vederea treieriișului“. Pe un panou uriaș, alături de lada cu nisip, de butoaiele cu apă și de uneltele pregătite împotriva incendiului, este afișată o lozincă : „Te-ai grăbit, ai cîștigat, ai întirziat, ai pierdut. I. V. Stalin“. Pe lada cu nisip, un telefon de campanie, un registru și un om care scrie.

Pe jos, în dreapta batozei, pe cergi, pe rogojini, mușuroaie de griu. Țăranii, stau, fumînd. Batoza e oprită. E pauză de prînz.

CÎRSTACHE (*răsucindu-și o țigară*) : Uite, o făcurăm și pe-asta, treierarăm.

Așa e viața noastră, muncim ce muncim, dar pe urmă e bine, îți aduni grișorul de pe cîmp și mîncîci piine.

MATEI DIMIR : Vasile al lui Troscot a terminat și l-a dat la trior și nu i-a mai rămas nimic. (*Se așază lîngă o șiră de griu, unde stătea Moromete, cu Cîrstache și cu Nae Cismaru.*)

GIUGUDEL : Nu mai spune, chiar nimic nu i-a mai rămas ? !

CÎRSTACHE : Conform calculelor, trebuie să predea tot. Îi rămîne neghina. (*Rise încîntat.*) Că baza nu primește la cote decît griu fără „corpuri străine“. Pe mine nu m-au întors de la gară, pînă să-l dau la trior ? Și trior, de unde să iei ?

NAE : Du-te, mă, acasă.

CÎRSTACHE : Da' ce te lasă ăștia ! (*Și arată paznicii care patrulau pe lîngă batoză și șirele de griu.*)

UN ȚĂRAN : Și ce facem ?

ALT ȚĂRAN : Stăm.

MATEI DIMIR : Nu e voie să ducem griul acasă fără chitanță de la gară c-am predat cotele.

CÎRSTACHE : Ce face, domnule, băiatu' ăsta al dumitale, nea Ilie ?

MOROMETE : Ce vrei să faci, măi Cîrstache... Ce putere are el ?

NAE : Măi, pe ăsta, Ilie, eu în locul tău nu l-aș primi în casă, mă !

MOROMETE : Da, dar tu nu poți fi în locul meu. (*Și ridică un deget în sus, ca să sublinieze deosebirea.*)

CÎRSTACHE : Nea Ilie, păi bine, domnule, el nu vede situația cum stă în realitate ? De ce nu spune acolo că nu se poate ? Eu sînt convins că el nici măcar nu le-a spus : „Domnule, nu se poate !“

GIUGUDEL : De unde ești tu convins, Cîrstache ? Ai stat tu lîngă el cînd a vorbit ?

COSTACHE : De unde știi tu ce-a zis Niculae la raion, dacă tu ai fost pe-aici ? Poate că a spus, de ce să zici tu că n-a spus ?

ALT ȚĂRAN : Niculae ce zice, nea Ilie ? MOROMETE : Niculae ? Zice că are în fața lui un sat vechi și vrea să facă din el unul nou.

CÎRSTACHE : Cum adică, vrea să facă el un sat nou ?

MOROMETE (*continuuă, ca și cum n-ar fi auzit*) : Adică, ce înseamnă vechi ? Noi avem loturile noastre cam de 30 de ani, asta înseamnă la tine ve-

chime ? — îl întreb eu. Ce vrei dum-
neata ? Să nu mai am eu cai, să nu
mai am eu pământ, să nu mai am eu
cu ce-mi crește o oaie, o vacă, o
pasăre sau un porc ? De ce ? Ce vezi
tu rău în asta ? Vrei să crești tu, la
colhoz ? Păi, vita dacă nu e a ta, ce-
ți pasă ? Ie de ea, dacă moare, se îmbol-
năvește sau nu face vițeii... S-au apucat
și-au omorât caii. Cică „consumă mult”,
și atunci le-au dat cu paru-n cap și
carnea au tocat-o și au dat-o la pă-
sări.

UN ȚĂRAN : Și cu ce cară, când au ceva
de cărat ?

MOROMETE : Au mai păstrat ei, că nu
i-au omorât pe toți, dar „pe măsură
ce ne industrializăm”, așa mi-au spus,
o să-i dăm pe la fabricile de con-
serve, sau o să-i omorim noi p-acilea.

MATEI DIMIR : Bine, dom'le, și dacă
te însori, plimbi mireasa cu tractorul
și în loc de cîntecul ăloră cu vioara
să se audă pătânitul motorului ?

MOROMETE : Păi bine, mă Niculae, zic
eu, tu nu știi ce e o mireasă, o mi-
reasă e și ea o singură dată mireasă
în viața ei, și cît o trăie ea după aia o
să tot meargă pe jos, dar în ziua aia
trebuie s-o plimbi de la un capăt la
altul al satului cu beteală și cunună
pe cap, cu muzica, cu rochie albă pînă
jos, cu pantofi cu tocuri înalte, și cu
flăcău' cu bradul pentru tine, și așa
mai departe, cum știi și tu că trebuie
să faci... (După o pauză.) Și ce, parcă
numai de nuntă e vorba ? (Tăcu, își
plecă fruntea și toți se uitau și aștep-
tau.)

CÎRSTACHE : Ei, și Niculae ce-a mai
zis, nea Ilie ?

(Moromete era foarte tăcut și îngin-
durat și însingurat, deși toți stăteau în
jurul său liniștiți și nu erau pușini, și
prin tăcerea lor grea confirmau că și ei
gîndesc la fel. Era limpede că nu era
vorba aici nici de soarta cailor, nici de
plimbarea unei mirese.)

NAE (incet) : Ce-a zis, nea Ilie, Niculae ?
Ce-a răspuns el, cînd i-ai spus așa ?

MOROMETE (privind departe peste șirele
de grîu) : Niculae... (Și oftă, copleșit
de o tristețe neagră, singuratică, dure-
roasă.) Niculae e un copil. El nu știe
ce știm noi. El nu știe că binele n-a
dispărut niciodată din omenire... Dă-mi,
mă Nae, o țigare, că îl terminai pe-al
meu.

MATEI DIMIR (supărat) : Aici n-ai
dreptate. Cum poți să spui că a fost
bine pînă acum în omenire ?

MOROMETE : N-a fost numai bine, a fost
și mult rău... (Trage adînc din țigară.)
Mult rău a fost, dar de dispărut n-a
dispărut niciodată binele, înțelegi ?
Asta-i problema. Și aici nu trebuie să

vii tu și să strici binele ăla care a fost,
pe motiv că faci ceva nou. Începe de
coalea, de la capul unde e rău, nu de
la capul unde e bine, dacă zici că
asta e scopul. Înțeleg să vii să-mi dai,
nu să-mi ici. Eu nu zic să-mi dai, că
nu sînt nebun să-ți cer dacă nici tu
n-ai de unde, dar măcar nu-mi lua.
Și cum, mă Niculae, zic, o să ne for-
țeze ?... (Trage iar din țigară.)

CÎRSTACHE : Și el, ce-a zis ?

MOROMETE : Aș, zice, de unde, o să fie
prin liberul consimțămînt. Așa că, asta
e ! Cine o mai apuca și timpurile
alea... Oare asta să fie schimbarea
veșnică a lumii, pe care, cît ești țaran,
n-o simți, deși poate că alții, bătrîni
cînd tu nu știai nimic, au suferit ca
și tine acum ? Așa să fie oare ?

(Pe întinderea șesului, încețoșată de lu-
mină și căldură, se văzu un om aler-
gînd și țipînd.)

OMUL : Oameni buni ! Oameni buni !

(Unii se ridică speriați.)

COSTACHE (răcnînd) : Ce e, mă, ce s-a
întimplat ?

OMUL : La Cotigeoia, Bilă a sărit la
Nae Marinescu și i-a dat cu goga în
cap, și atunci oamenii l-au pus jos, și
Mantaroșie s-a dus la miliție... Vine
miliția, oameni buni... Cu puștile ! Toți
de la Cotigeoia încarcă grîul în că-
ruțe și îl aduc acasă.

CÎRSTACHE : Să sară el cu goga... păi
da' el e din biroul de partid...

OMUL : I-a spart capul.

COSTACHE : L-au pus jos și l-au strîns
de gît ?

OMUL : Nu l-au omorît, c-a scăpat. A
fugit să cheme miliția. Toți încarcă
grîul și îl duc acasă...

NAE : Spune, mă, da' cum s-a întim-
plat ?

OMUL : Bilă a început să urle la alde
Marinescu : „Ai dat cotele, mă ?” Nae
i-a zis : „Du-te, mă Bilă, d'acilea, nu
sta pe capul meu, tu nu vezi că n-am
terminat ?” Și Bilă odată a început să
urle... Ai lui Marinescu s-au apropiat
de el și Nae i-a zis și i-a făcut un
semn cu mîna spre sat : „Du-te, mă
Bilă, cu arlusul tău — că Bilă e
responsabil cu asta, cu arlusul — și
lasă-ne pe noi în pace, ce cauți tu
aici, tu ții legătura cu Uniunea So-
vietică, du-te acolo și nu mai face
umbră p-acilea”. „Domnilor, a urlat
atunci Bilă la noi, cu gura de i se
vedea omușorul din gît, ați auzit, dom-
nilor, ce-a zis acest spion anticomu-
nist, luînd în deridere lagărul ! Ești
arestat, te arestez în numele comite-
tului executiv”. Și s-a repezit în el, a
ridicat goga și i-a dat lui Nae în cap

- și el a căzut, și atunci au sărit toți și au pus mîna pe Bilă. L-au scăpat paznicii. Acum, toți încarcă și duc grîul acasă.
- UN ȚĂRAN (*către altul din dreapta*): Gheorghe, bă Gheorghe, unde ești, mă? Pune grîul în căruță și hai acasă!
- GHEORGHE: Nu se mai dă cote?
- ȚĂRANUL: Vedem noi pe urmă. Cît vrei să-l ții aici? Adă caii, pune-i la căruță și hai. Vrei să vie o ploaie peste noi, să stai pe urmă să-l întinzi la soare să se usuce?
- OMUL DE LA TELEFON: Nu pleacă nimeni! Dau telefon la Sfat. Alo! Alo!
- ALT ȚĂRAN: Du-te-n mă-ta, cu telefonul tău cu tot.
- GHEORGHE (*apropiindu-se*): Ce e mă, nu se mai dă cote?
- (*Isosică, secretarul de partid, cu Plotoagă, președintele, intră, auzind vorba țăranelui din urmă.*)
- ISOSICĂ: Nu se egzistă. Cotele trebuiesc predate fără discuție, și cine nu vrea, nu duce grîul acasă. N-are decît să-l țină pe cîmp, să vedem cît îl ține.
- Intră Niculae Moromete. Merge printre mușuroaiele de grîu întinse pe pămînt, la început în tăcere, apoi iușind mereu pașii; cu o voce tăioasă ca un brici, îl întrebă pe Isosică.)*
- NICULAE: Ce e cu grămezile astea de grîu?
- ISOSICĂ: Sint d-ăia care au grîul cu neghină, nu li-l primește la bază, iar cu ăilalți nu știu ce mama dracului e... Cică n-au căruțe.
- NICULAE: Asta s-o spuneți unuia care nu știe cum se treieră grîul, dar nu mie. Grămezile astea s-au făcut ieri; în prima zi, am văzut și eu că baza de recepție îi trimite cu grîul îndărăt pe ăia cu neghina, dar ieri ce-ați păzit, tu și cu Plotoagă, de i-ați lăsat și pe ăi cu grîul curat să-l pună pe jos? De ce nu răspunzi?
- ISOSICĂ (*către Plotoagă*): Ce taci, mă? De ce nu-i spui tovarășului Niculae că ai umblat ieri pe la Ciolănești după măhine?! Eu am fost la Raion, la Comitet, la serviciul de documentare.
- NICULAE: Și altă zi nu ți-ai găsit, să te duci la documentare? (*Caută cu ochii.*) Tată, ai predat cota?
- MOROMETE (*nepăsător la agitația celorlalți*): Aștept pe Cîrstache, să mergem odată, și pe Costache, și pe alde Giugudel, că sintem în ceată.
- ISOSICĂ: Ce ordonați să facem, tovarăse Niculae? Aveți dreptate, ne facem autocritica, da' ce dracu' facem cu ăla cu neghina? Nu se poate, ordinul e ordin, ai arat, plătești, ai contract... Dar baza de recepție ar trebui să le
- primească grîul cu neghină, că doar el l-au dat, nu l-am inventat noi. Vorbiți cu baza la telefon.
- NICULAE: Ce sîu vorbesc? Am vorbit! Nu putem să perpetuăm să predăm bazei grîu cu corpuri străine, că la toamnă tot așa se seamănă, și o ținem așa, ca gaia mațu'. Astea sint dispozițiile.
- ISOSICĂ: Pentru întreaga țară?
- NICULAE: N-oi fi vrînd să se dea dispoziții pentru fiecare țaran în parte? Cite trioare, sau măhine, cum dracu' le spuneți voi, avem în sat?
- PLOTOAGĂ: Sint citeva trioare, dar toate sint stricate. Am fost și la Ciolănești, dar și acolo sint stricate.
- NICULAE: Și nu se pot repara?
- PLOTOAGĂ: Nu se pot, că le lipsesc tot felul de piese. Unul nu e bun.
- NICULAE (*către omul de la telefon*): Dă-mi S.M.T.-ul. Poate găsim la ei.
- PLOTOAGĂ (*egal, privind într-o parte*): Sint date. Se lucrează cu ele în alte părți.
- NICULAE (*fulgerindu-l, se repede la telefon*): Dă-mi baza de recepție.
- OMUL DE LA TELEFON (*învîrte manivela, îndelung*): Alo! Alo! Nu răs-punde! Alo! Alo!
- NICULAE: Dă-mi Comitetul raional de partid. Cu primul secretar.
- OMUL DE LA TELEFON: E ocupat. Alo! Alo!
- NICULAE: Cheamă meru. Ce caști ochii la mine?
- OMUL DE LA TELEFON: Acum nu răs-punde. (*Niculae iese nervos. În acest timp, Plotoagă trece țăranii în revistă, începînd să-i ia pe fiecare la rînd.*)
- PLOTOAGĂ: Ce e, Cîrstache, de ce nu vrei să-ți duci cotele la bază?
- CÎRSTACHE: Păi acumă treierai, aștept să vină alde cumnătă-meu cu căruța de la Mozăceni și-l duc. De ce să nu-l duc? Îl duc. Tocmai pe mine mă găsiși?
- PLOTOAGĂ: Și tu, Costache? Tu ce aștepti?
- COSTACHE: Păi, acū treierai și eu. Aștept să vie Ilie cu căruța și-l duc.
- PLOTOAGĂ (*nervos*): Care Ilie?
- COSTACHE: Ilie Usturoi, cu care sint în ceată.
- PLOTOAGĂ (*către toți*): Lasă, că vă facem noi rost de căruțe, n-aveți nici o grijă, să vedeți cum o să plătiți voi și transportul pînă la gară.
- CÎRSTACHE: Parcă se zicea că se taie cotele.
- PLOTOAGĂ: Nu le taie nimeni, cine dracu' v-a mai spus și prostia asta?
- CÎRSTACHE: Lumea. Să stăm, zice, să nu le ducă nimeni, și n-au ce să ne facă.
- ISOSICĂ: Ce crezi dumneata? Crezi că, cu atîta grîu, n-o să dai nimic statu-

- lui, sau crezi că n-ai nici o obligație patriotică față de poporul care muncește în fabrici și uzine ?
- CÎRSTACHE : Mă Isosică, ai fi tu secretar de partid, da' pe mine să nu mă amestecați în chestiunile voastre de partid, că grîul e proprietatea mea și fac ce vreau cu el. Dacă dumneala vrei să mi-l iai, ai pulerea s-o faci, dar să nu mă puneți voi pe mine să iscălesc, că nu iscălesc...
- PLOTOAGĂ : Poți să nu iscălești, dar încarcă grîul în căruță și du-ți cotele aferente...
- UN ȚĂRAN (căt-re toți, cu o expresie de triumf) : Lui Ilie al lui Moacă i-au intrat astă-iarnă în curte și-au luat un bou. „Mă, zice Ilie a' lui Moacă, ăștia nu se mulțumesc să-ți ia vita din grajd, dar te mai pune pe urmă să iscălești că ai dat-o de bunăvoie”.
- ISOSICĂ : Dar cînd a încasat banii în avans de contract, i-a plăcut. Ia să vă trecem noi, în cap cu domnul Ilie Moacă, pe lista de agitație contra guvernului, să vă învățăm noi minte. Cum te cheamă ?
- ALT ȚĂRAN (căt-re cel care vorbește) : Hai, mă, să încercăm căruțele, că s-a supărat aici toată lumea, hai, Costică.
- ISOSICĂ : Bă, fiți-ar capu-al dracu', tu ești membru de partid, sau ce mama dracului ești ? Încarcă grîul, și mișcă la bază ! (Pleacă.)
- MATEI DIMIR : Hai, tovarășe secretar, nu țipa așa la om, că noi acilea mai avem de treierat.
- PLOTOAGĂ : Și tu ce stai, de ce nu dai cota ?
- MATEI DIMIR : N-auzi că n-am terminat, ce te legi de mine, cînd eu abia am băgat în batoză, și uite colo căruțele la rînd, să tragă la coș.
- PLOTOAGĂ : Ai neghină ?
- MATEI DIMIR : N-am.
- PLOTOAGĂ : Ai arat cu S.M.T.-ul ?
- MATEI DIMIR : Am arat.
- PLOTOAGĂ : Atunci, ce... mă-ti crezi tu, că S.M.T.-ul ăsta e pe gratis, n-ai iscălit un contract că ai să plătești în produse ?
- MATEI DIMIR : Și tu, ce Dumnezeul mă-ti căsuși pe mine, care nici n-am terminat ? Nimeriși pe mine... 'zeii tăi de președinte, că dacă mă reped acuma în tine, te fac de uși pe toată viața că ai fost vreodată președinte !
- PLOTOAGĂ (căt-re un țăran care stătea sprijinit într-o furcă) : Cristache ! Du-te la postul de miliție și spune-i tovarășului plutonier să vină imediat pe arie. (Țăranul nu se mișcă.)
- NAE : Sintem martori că tu l-ai înjurat întii.
- MATEI DIMIR : Să ne ia tot grîul, și să știm o socoteală.
- UN ȚĂRAN : Sigur că da, că ce ne rămîne, dacă-l dăm la trior ?
- ALT ȚĂRAN : Neghina, asta îți mai rămîne !
- CÎRSTACHE : Dacă ar ști muncitoru' ăla din fabrică cum dăm noi grîul acilea, ar da cu ciocanul în pămînt...
- COSTACHE : Ce mai stăm să ne socotim, că S.M.T., că U.T.M., că F.D.P. ! Să ne ia tot grîul, tot acolo se ajunge. (Țăranii se apropie.)
- PLOTOAGĂ (urlă ca ieșit din minți, bătînd în retragere) : O să vă confiscăm trioarele ! Cotele o să le dați curate, și toate ! O să punem miliția pe voi !
- ALT ȚĂRAN : Ce stați, mă, așa ? Hai să ducem grîul acasă. că vine ploaia și ni-l udă.
- PAZNICUL (urcîndu-se pe lada de nisip) : Nu încălcați dispozițiile, nimeni n-o să fie scutit de cote. (Flutură deasupra capului niște hirtii.) Avem tabele ! Degeaba îl duceți acasă, moara are ordin să nu macine la nimeni fără chitanță de predare ! Înțelegeți !
- (Un fior trece parcă prin arie. Dinspre pădurea Cotigeoia, două împușcături, amplificate de ecoul pădurii. Țipete de femeie ; câteva femei traversează scena, gonind ca scoase din minți. Ordine scurte, încordate : „La căruțe, inhamă cai ! Aduceți sacii ! Duceți grîul acasă ! Pitiți-l în pod !”)
- NAE : Hai, mă. hai să-l dăm jos de la primărie, să scăpăm de el ! (Pune mîna pe o furcă.)
- VOCI : Hai, bă, hai, Ilie, hai să ne strîngem toți să ne ducem peste ei, peste Isosică și toți ăștia ! Hai Ilie, ce mai stai ! Hai Cîrstache ! (Impușcături, mai aproape.) Bă Moromete, unde ești, mă ? Ai văzut, mă ? ! Ne împușcă, mă ! Ne împușcă cu pușca, mă ! Ce-i mai facem noi acuma ? ! ? Ne împușcă ! ! !
- MOROMETE : Ce-o să pățești tu acuma, măi Nae, o să fie vai de curul tău ! (Ies țăranii, în direcții diferite, în fugă. Scena rămîne goală. Numai omul de la telefon bate în furcă : „Alo ! Alo ! Raionul !” Intră în fugă Niculae, Isosică și Plotoagă. însoțiți de plutonierul Moise.)
- NICULAE : Ce e asta, cine a tras cu arma ? Ce este aici ?
- OMUL DE LA TELEFON : Păi să vedeți, fug oamenii cu grîul acasă și nu mai știm ce să facem ! Paznicii nu mai au nici o putere.
- NICULAE : Dă-mi Raionul de partid, cere-l urgent pe tovarășul prim ! Tovarășe plutonier, trimite imediat milițienii pe care îi ai pe aria principală, cu ordin să nu lase pe nimeni să intre cu grîul în sat.
- PLUTONIERUL : Tovarășe Niculae, nu am milițieni.
- NICULAE : Puști ai ?

PLUTONIERUL : Am.
 NICULAE : Uniforme ai ?
 PLUTONIERUL : Am.
 NICULAE : Ia niște paznici, îmbracă-i în milițieni și pune-i la intrarea în sat.
 PLUTONIERUL : Numai să nu-i recunoască oamenii, că se face miliția de ris.
 OMUL DE LA TELEFON : Aveți legătura.
 NICULAE : Alo ! Alo ! Tovarășe prim, eu sint, Moromete, vorbesc din Siliștea, de pe arie... E o situație grea... ce facem, îi lăsăm să ducă griul acasă... ? Alo ! Da... Da ! *(În acest timp, Plotoagă se urcase pe ceva înalt și vorbea, dînd din mîini.)* Să trăiți ! Vom mobiliza toate forțele... ! Da... Da... Înțeleg !

PLOTOAGĂ : Tovarăși țărani, problema s-a soluționat ! Tovarăși de răspundere au înțeles situația ! S-a aprobat ca bazele să primească griu cu corpuri străine peste șapte la sută ! Porniți convoaiele spre bază. Predați cotele și puteți ridica griul ! Nu mai egzistă instigație chiaburească ! Tovarăși țărani...

(Niculae ieși grăbit. Isosică porni după el.)

PLOTOAGĂ : Și eu ce fac ?
 ISOSICĂ *(îi aruncă o privire scurtă lui Plotoagă)* : Du-te dracului ! *(Scuipă într-o parte, grăbindu-se să-l ajungă din urmă pe Niculae.)*

Tabloul 6

La Sfat. Biroul președintelui comitetului executiv. Vasile al Moșii e la birou. Plutonierul Moise, în picioare.

VASILE : Să-mi aduci toate hîrtoagele lui Plotoagă, să le controlez.

PLUTONIERUL : Să trăiți, tovarășe președinte. *(Iese. Intră Niculae Moromete.)*

VASILE : Noroc, tovarășe Moromete. Am trimis pe timpitru' de Micu să te cheme și n-a știut ce să spună, că nea Ilie n-a vrut să te scoale, zicea că ești obosit și dormi, că miine pleci.

NICULAE : Mda. Sint chemat la Raion. Sarcina mea s-a cam încheiat. Campania de strîngerea recoltei se apropie de sfîrșit.

VASILE : Veți fi tras la răspundere pentru ce s-a întimplat ?

NICULAE : Nu te privește pe dumneata ! Ai vorbit foarte bine aseară la ședință. N-am știut că ai avut o viață atît de grea. Dacă te apucai să-mi spu mie, așa cum ai vrut, cînd am venit la începutul campaniei, n-ai mai fi obținut același rezultat.

VASILE : Chiar de-atunci v-am dat dreptate.

NICULAE : Ai fost foarte dur aseară și ai făcut foarte bine. Bilă și Plotoagă își merită din plin sancțiunile primite.

VASILE : Am spus și în ședință : Plotoagă a intrat în partid pus de chiaburi, ca om al lor de încredere. El a boicotat înființarea geaceului la noi în sat. Am fost de față, cînd Năstase Rădulescu și fiul lui, Dan, cei mai chiaburi din ciți există, cei care au vrut să mă omoare cu cuțitul c-am vrut să intru în colectivă, și pe nevestă-mea domnul Dan a lovit-o cu palma peste gură, și pe fata mea, de trei ani, că se ducea la ușa lor, au umplut-o de

sînge, că de ce am trimis-o să întindă mîna, de parcă eu o trimisese... Ei bine, eu am fost de față, cînd, cu ani în urmă, discutaseră să-l „văpsească“ comunist pe Plotoagă, să ajungă primar, să împiedice colectivizarea.

NICULAE : Toate astea au luat sfîrșit. Acum trebuie să îndreptați lucrurile. Faceți o comisie de oameni respectați în sat, și cu tact, mult tact, strîngeți cotele care mai sint de strîns, de la cei care au fugit de pe arie. Aveți grijă cum intrați în curțile oamenilor și cum vorbiți.

VASILE *(sumbru)* : Cu chiaburii, însă, nu intrăm în discuție. Pe chiaburi îi executăm la sînge.

NICULAE : Succes în noua duminică muncă și felițări. *(Îi strînge mîna și iese.)*

VASILE *(către plutonierul Moise, care era dincolo de ușă)* : Tovarășe Moise !

PLUTONIERUL : Să trăiți !

VASILE : I-ai adus, mă ?

PLUTONIERUL : Sint aici. Așteaptă.

VASILE : Bagă-i înăuntru și stai afară. *(Intră Năstase Rădulescu-bătrînul, și fie-său, Dan. Au privirile grele de ură, dar sint semeți. Se privesc în tăcere.)* Luați loc. Luați loc. Avem ceva de vorbit.

NĂSTASE : Nu putuși să aștepti pină miine ? Crezi că nu știm noi de ieri seară, înaintea ta, că a venit ordin să te pună pe tine moț ? Nu era nevoie să ne chemi aici chiar îndată, puteai și tu să mă aștepti trei-patru zile, să nu ridă lumea de tine.

VASILE : M-am gîndit și eu să aștept o zi-două, dar pe urmă mi-am zis că am așteptat destul. Nici nu știți cît am așteptat și cite am înghițit, de cite

ori era gata să mă bătut și să fug din sat. Acuma am pus mina pe voi.
NASTASE (disprețuitor) : Și ce-o să faci ?

(Vasile se apropie și îl plesni pe bătrîn atît de năprasnic peste față încît îl răs-turnă pe podea cu scaun cu tot.)

VASILE : Sări, domnule Dan, să-ți aperi tatăl căzut la pămînt. Aveai un cuțit, nu-l mai porți la tine ? *(Dan avu sca-unul în mînă și-i dădu în cap lui Vasile cu el. Căzură amîndoi, dar imediat Vasile se ridică, în timp ce Dan se zvircolea pe jos. Vasile îl lăsă pe acesta, îl ridică pe Năstase, și-l puse pe scaun. Bătrînului îi curgea sînge din nas, i se făcuse cămașa roșie.)* Închină-te la Dumnezeu, ai să mori pe-acolo pe unde am să te trimit eu, și din avere și din tot ce ai tu o să se aleagă praful. N-am să dorm cu lumea pînă n-am să vă stîrlesc pe toți din rădăcină, dar o să încep cu tine, ca rudă ce-mi ești... *(Plutonierul Moise intră.)* Cine ți-a dat voie să intri fără să bați în ușă ? Afară ! *(Apoi se calmă.)* Stai ! Ia-i pe ăștia, pe amîndoi, și cu Arghirescu mergi cu ei acasă, să plătească o sută optzeci de mii

de lei impozit. Să se cerceteze pe urmă exact cit pămînt au, și îi dăm în judecată pentru că au indus în eroare Sfatul popular. Fiind chiaburi înrăiți și periculoși, îi trimiți pe urmă cu escortă la raion, pe bază de declarații de la toți pe care i-au omorît ăștia cu măciucile în viața lor. *(Dan nu-și revenea după lovitura primită.)* Mi-a spus cineva că așa trebuia să-ți fac cînd ai scos cuțitul la mine în casă, după ce ai plesnit-o pe nevastă-mea, dar nu m-am gîndit. Să dai tu în nevasta mea... *(Și-i dădu o palmă, de-l lungi iar.)* Dă-i ăștia afară să se spele, să nu-mi facă mie bilci prin sat cu singele lui puturos pe cămașă. *(Și-l arătă pe bătrîn.)*

DAN : Vere, fă-ne tu nouă cel mai mare rău pe care poți să ni-l faci, că dacă venim noi și cădeți voi, să nu-ți pară rău că nu l-ai făcut.

VASILE : Fii liniștit în privința asta, n-o să-mi pară rău de nimic, și-o să mă străduiesc de așa manieră încît piatră pe piatră n-o să mai găsiți cînd o să vă întoarceți. Dacă o să vă mai întoarceți ! *(Și făcu semn din cap plutonierului să fie scoși afară de-acolo.)*

Tabloul 7

La cîteva săptămîni după treierîș, Moromete se pomeni din nou în pridvor cu prietenii săi. Costache al Joachii era atît de tulburat, încît dacă nu l-ar fi văzut șchiopătînd, Moromete nu l-ar fi recunoscut.

MOROMETE : Ce e, mă Costache ?

COSTACHE : Bă Ilie, e rău, mă ! M-am certat cu-al lui Gogoasă și ăla a spus că am împărțit grîul cu el ca să dau cotă mai puțină.

MOROMETE : Păi nu erea, măi Costache, nevoie să spuie ăla, toată lumea știe, că ai avut tu grijă să vorbești. Ei și ce ?

COSTACHE : A venit Vasile al Moașil, noul președinte, cu căruțele, și mi-a luat grîul din pod !

MOROMETE : Tot ?

COSTACHE : Aproape tot.

MOROMETE : Fugi, că minți !

(Se lăsă o tăcere, care confirma că și celorlalți li se întîmplase același lucru. Asta nu era bine. Ce era cu Vasile ăsta ?)

COSTACHE : I-a luat și lui Matei, care a împărțit cu soră-sa. *(Deși Matei era de față și ar fi putut să spună singur. Dar Matei nu zicea nimic, nu-l mai ardea să se răstească la nimeni.)* ...Zice

că nu s-au făcut bine calculele cînd era Plotoagă președinte.

MOROMETE : Păi, nu s-or fi făcut !

COSTACHE : Nu s-or fi făcut, și ce, vine el acuma, să le facă el ?

MOROMETE : Uite că vine.

GIUGUDEL (intrînd pe poartă) : Nu scapi nici tu. *(Giugudel are un glas de parcă ar fi vrut să spună că a sunat, în sfîrșit, ceasul și pentru Moromete, care pînă acum a fost mereu ferit de loviturile pe care alții le-au tot îndurat.)* ...Niculae al tău nu mai e la Pălămida, l-au scos de-acolo, și nu la bine l-au trimis.

MOROMETE : De unde știi tu ?

GIUGUDEL : I-au făcut ăștia pe-aici un raport, că din pricină că n-a îndrumat bine munca s-a înecat unul, Gheorghe, ginerele lui Trafalică... Că, adică, el l-ar fi înecat pe ăla. Așa s-au lădat ei, o fi adevărat sau n-o fi adevărat, că pe baza raportului lor l-au scos pe Niculae, fapt e că l-au scos...

MOROMETE : Mi-ar părea bine dacă ar fi așa. Nu era locul lui acolo, cot la cot cu toți neisprăviți.

MATEI DIMIR : Vorbele astea să nu le mai spuie. *(Foarte îngrijorat.)*Dacă vă mai prind că vă adunați la Moromete și vorbiți tot ce vă trece prin

cap, cu regret o să iau măsurile necesare și o să vă închid gura".
MOROMETE : Cine a spus asta ? Vasile ?
MATEI DIMIR : Nu. *(Din glasul lui se vedea că nu vrea să pună aceleia în spinare chiar și ce n-a spus.)* Nu, unul pus de el. Unul care poate s-o și facă.
MOROMETE : Adică ?

(Fruntea lui Matei se încreți în sus : dezvăluirea pe care o va face va confirma exact ceea ce Moromete ar vrea să nu creadă.)

MATEI DIMIR : Șeful de post !
MOROMETE : Cui, mă Matei ?
MATEI DIMIR : Lui Giugudel.
MOROMETE *(izbucnind)* : Și, adică cum, să nu mai vorbim ce ne trece prin cap ? !! Adică cum, el cînd vorbește, vorbește despre ce îi trece prin altă parte a corpului ?... Adică cum, el crede că mi-e frică mie de ce-o vrea el să-mi facă ? Măcar că și ăla, Vasile, dacă i-a spus el, el crede că stă mult acolo, dacă nu lasă lumea în pace ! ?

COSTACHE : Nu știi ce crede el, dar vâz ce face !

GIUGUDEL : Degeaba zici tu că îți pare bine că Niculae nu mai e acolo. În tot cazul, trebuie să recunoști că atîta timp cît era el acolo mai puteam și noi să vorbim ce vrem.

MOROMETE : Nu-l înjurați voi pe toate drumurile pe Niculae, că ce păzește acolo ? Ba chiar ziceați că în locul meu nici nu l-ați mai primi în casă.

COSTACHE : N-am zis noi, Nae a zis.

GIUGUDEL : Și ce... mă-si ! O să murim de două ori ? *(Și prin glasul lui bilbuit răzbătu brusc un adînc dispreț, care dezvăluie tuturor, parcă sub o lumină neașteptată, că dincolo de firea lui pașnică și de bilbuiala lui se ascundea un om care nu s-ar fi lăsat cu nici un chip, chiar cu prețul vieții, să-i pună cineva piciorul în șale și să-i rupă spinarea.)* ...Să trăiască ei, să-și aresteze pe urmă mamele și copiii, după ce s-or aresta între ei și n-or mai avea pe cine să aresteze.

(Își mișcă oasele și parcă se trezără dintr-o încordare supremă, de care însă nu știuseră nici ei. Se uitară unii la alții cu privirile încârcate de viață, parcă ar fi fost oameni tineri. Redeveniră senini, își răsuciră țigări și începură să fumeze, ca și cînd declarația lui Giugudel i-ar fi eliberat de o povară.)

MATEI DIMIR : Ei, ia spune, Moromete. Spune, mă, fir-ar să fie ea a dracului de situație, că eu credeam că dacă am îmbătrînit o să aibă grijă feciorii de mine și n-o să fac altceva decît să

umblu de colo pînă colo și să beau tutun. Nu ne lasă, mă, să trăim, iar ăștia tinerii, te uitați la ei și vezi după ochii lor că nu înțeleg nimic. „Bă, zic, pămîntul, ce faceți ?” „Ce să facem ?” „Cum ce, vi-l ia, orbilor, voi nu vedeți ?”

MOROMETE : Pînă la ultima clipă, Matei, pînă la cea din urmă suflare, trebuie să te zbași și să dai din miini. Și cine nu-și dă seama de asta e și el un orb. Asta e ! Și mie, în loc să-mi pară bine, nouă, la toți, să ne pară bine că băieți ca Niculae al meu sînt acolo și feresc lumea de rele, atît cît se poate, cît e omenește posibil, ne apucăm să-i judecăm că de ce n-au făcut și n-au dres. Parc-ar fi ei vino-vați și ar fi adus ei vîntul care trece, uite-așa, dintr-o parte a lumii spre alta, care își vedea de treburile ei cum își vede omul de-ale lui pe cer senin. Eu am stat cu el de vorbă. El are credința asta, că lumea, așa cum era ea cînd a deschis ochii pe pămînt, nu e bună, și trebuie schimbată. El n-a văzut, săracul, că lumea asta am fost eu, eu l-am oprit să mai meargă la școală, mi-a luat Dumnezeu mințile, am crezut că o să-mi aduc băieții îndărăt și am strîns bani, n-am mai putut să-l țin. N-am reușit, cu toate că m-am străduit... E adevărat, Giugudel, de unde știi ce spuseși tu de Niculae ?

GIUGUDEL : E adevărat, absolut. L-au scos de-acolo.

MOROMETE : Ei, uite, să mai vie vreun prost care se crede mai deștept decît alții, care nu mai poate de bine și vrea ca toată lumea să-i aducă lui toate avantajele la nas, și să zică : „Ho, păi Niculae ăsta al lui Moromete, cum putea el să admită să se întimpl pe arie ce s-a întimplat ?” Poftim, acuma nu mai e, de ce nu se duce el în locul lui, să îndrepte lucrurile ? E lesne să stai la tine acasă și să pretinzi altora să facă și să dreagă. Și tu, ce să faci ? Măcar dacă ai fi o minte cinstită și ai recunoaște că nu te pricepi la politică, sau ai altă credință, și că, prin urmare, orice ar fi făcut Niculae ție nu ți-ar fi plăcut, fiindcă de fapt toată credința lui ție ți se pare greșită. Ei, nu mai spune ! Și a ta care e ? Dacă o ai, pune-ți pielea la bătaie pentru ea, nu pretinde doar altora să renunțe la a lor.

MATEI DIMIR : Cine zicea ?

MOROMETE : Cine să zică ? Biznae ! Mie îmi pare bine, chit că ai dreptate, Matei, ani de zile ne-a mai ferit și pe noi de una și de alta. Dar îmi pare rău că băiatul o să sufere. Ți-nchipui ! E tînăr, și ce-o să facă el de pe margine, cu credință în el !

COSTACHE : Și ce facem noi acum, Moromete ? Așa e, Niculae o să-și gă-

sească el drumul pierdut, dar noi ce facem ? Stăm așa, să ne ia bucatele din pod ? Ce-ar fi să mergem toți la Vasile așa și să vorbim cu el ?

MOROMETE : Bucatele, n-ar fi nimic. Îți ia o parte, două părți îți mai rămân. Pe mine, chestia asta cu cotele mă lasă absolut rece, chit că alții umblă cu gura căscată prin piețele Bucureștiului și-ar vrea, cu un sac de zarzavat, să cumpere un aparat de radio. Mie mult mai rea mi se pare ideea că Vasile nu din capul lui i-a spus șeful de post să ne amenințe. De-aia eu zic că nici nu trebuie vorbit cu Vasile.

MATEI DIMIR : Dar cu cine ?

(Moromete trase adînc din țigară, se posomorî și începu să-i contemple fumul albastru care ieșea din ea pe la ambele capete.)

MOROMETE : Vasile, e greu să stai de vorbă cu el, el știe una și bună, că trebuie să se aleagă praful de tot ce-a însemnat cît de cît ceva în satu' asta, și așa o să și facă, să țineli minte de la mine.

COSTACHE : Cu cine, atunci, Moromete, să vorbim ?

MOROMETE : De pildă, cu Isosică !

COSTACHE : Crezi tu că asta a făcut cuiva, vreodată, un bine ?

MOROMETE : A făcut, prin faptul că n-a făcut rău ! E o chestiune aici : de ce l-a ajutat el pe Vasile așa să ajungă el președinte, și nu l-a apărât pe Plotoagă, care față de Vasile era un om de înțeles, cu toate că mai striga și el. hă, bă ! Eu l-aș întreba !

COSTACHE : Vrei tu să vorbești cu el ! ? Vorbește, Moromete : îndărăt ce mi-au luat n-or să-mi mai dea ei, dar să nu vie să-mi mai ia !

MOROMETE : Asta e, și-o să mai mă gândesc eu ce trebuie făcut, n-o să mă doară gura să vorbesc și cu Vasile așa. Da, dar eu mă tem de altceva !

(Și se ridică de pe pridvor, acumă pe deplin senin și cu expresia aceea de tine-

rețe revenindu-i pe deplin în privire. Avea în luminile ochilor luciri care erau parcă reflexe îndepărtate ale unor teritorii care nu se vedeau. Începu să coboare scările pridvorului și o luă încet spre grădina, lăsîndu-și, fără să le spună cît lipsește, musafirii singuri. Rămase la distanță și începu să se uite stăruitor peste drum.)

MATEI DIMIR : Hai, bă Moromete, vino încoace și spune-ne !

(Moromete se smulse parcă cu greu din contemplarea a ceea ce văzuse el că se întimplă pe drum și se întoarce.)

MOROMETE : Mă, urît tată a mai avut și băiatu' asta al lui Stancu Tumbii. *(Pe deplin detașat de tot ceea ce vorbește mai înainte.)* Are un ochi care parcă îi cade în gură.

MATEI DIMIR : Și ce... mă-si ne arde nouă de ochiul lui Stancu Tumbii ? !

MOROMETE : Mă tem de altceva. Cînd lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, ele nu se liniștesc pînă nu ajung jos și n-au unde se mai rostogoli. Ce putem noi împiedica ? Lumea asta se ține ea pe picioarele ei, sau primului nebuln care îi vine în minte s-o dea peste cap, o dă ? ! Asta e întrebarea.

MATEI DIMIR : Hai, bă Moromete, vorbește cu ei, măcar vezi ce zic, nu da îndărăt, că am vorbi noi, dar tu știi mai bine, de la Niculae, cum să-i iai.

GIUGUDEL : Așa e.

(Moromete, cu fruntea plecată, tăcea și fuma ; nu dădea nici un semn că le auzea îndemnurile. Porni grăbit spre poartă.)

COSTACHE : Hai, bă, să plecăm, că se face noapte.

(Începură toți să coboare scările și o luară repede spre poartă, fără să se mai uite în urmă și fără să se aștepte unii pe alții.)

Tabloul 8

Scena 1

Soarele abia trecuse de virfurile salci-milor. Era o după-amiază de septembrie, cu lumină multă ca și în plină vară, dar cu căldură mai puțină. Responsabilul morii, Isosică, stătea într-o baracă, lângă moara care măcina. Pe baraca de scînduri scria cu păcură BIROU. În ea intră Moromete. Individul încerca să pună or-

dine într-o vraințe de hirtii. Se uită lung la Moromete, fără să-l ajute să înceapă vorba.

MOROMETE : Și mîine-poi_mîine, cînd Vasile o să te dea și pe tine la o parte și n-o să mai fii nimic, ce-o să te faci, Isosică ? Acum ești aici, ai o leafă și ești și secretar de partid. Dar pe urmă ? *(Nici nu se uita la el, își increțise fruntea și scruta îngrijorat podeaua, ca și cînd Isosică ar fi fost fiul său*

cel mare, a cărui soartă nu înceta să-l indurereze. Contempla acest viitor nesigur și plin de amenințări, la care se referise, își duse mina la flanelă, învâluindu-se parcă în tăcere, și începu să-și răsucească și el o țigară. Isosică nu-l pindise, dar îi dădu, când țigara fu gata, peste masă, să aprindă.)

ISOSICĂ : Ce s-a întâmplat, nea Ilie ? (Isosică era la fel de îngrijorat, parcă, de soarta omului care venise la el, ca și când ar fi fost taică-său.)

MOROMETE (aparte) : Și când te gîndești că ăsta o fi făcut raportul că Niculae l-ar fi inecat pe nenorocitul ăla de Gheorghe... Dacă l-aș întreba, ar beli ochii la mine că nu e adevărat, și mi-ar spune pe altul... (Tare.) Și-alunci, poți să-mi spui de ce te-ai speriat tu și te-ai dus acasă la Vasile, să-l ajuți să ajungă președinte ? Cum ai putut să faci o astfel de prostie, care o să te coste cît o să ne coste și pe noi, adică ceea ce știi și singur, ce amenințări ne trimite Vasile, dacă nu și mai mult, dat fiind că tu ești om tînăr și ai alte ambiții ?

ISOSICĂ : Cum să nu.

MOROMETE : Ei, de ce ? Sint curios.

ISOSICĂ : S-au încirlițat două lucruri, nea Ilie. (Și se apucă și trase cu atîta precauție și atît de îndelung din țigară, încît după ce o luă de la buze și începu pe îndelete să povestească, minute în șir el vorbi cu fum în gură, care parcă nu se mai termina.) Primul lucru... (Tăcu. Se întreba, poate, dacă să spună sau nu ceea ce se aștepta de la el. Se hotări : trebuia spus, din moment ce toată lumea putea gîndi că ar fi făcut, prin urmare, o prostie, așa cum o dovedea venirea aici, la el, a acestui om atît de respectat.) Pe Vasile ăsta, eu l-am împiedicat cît am putut să nu iasă din curtea lui, dar el s-a dat la fund ca rața, și cînd a scos capul deasupra, a ieșit departe. Nu-ți spun ce cred eu, îți spun ce e. Așa fi luptat cu Vasile dacă ar fi fost numai atît. Dar mult n-as fi luptat. fi-îndcă nu l-as mai fi putut împiedica, și aici se încirliță prima situație cu a doua.

MOROMETE : Care ar fi prima ?

ISOSICĂ : Nu ți-a spus-o Niculae ?

MOROMETE : Nicidecum.

ISOSICĂ : Niculae e vinovat de ridicarea lui Vasile.

MOROMETE : Ei, nu mai spune !

ISOSICĂ : Da. Niculae l-a sprijinit pe Vasile contra noastră.

MOROMETE : Tot aia e.

ISOSICĂ : Nu e tot aia. Fiîndcă ne-am fi împăcat noi cu Vasile, da' fără să-l împingem atît de sus.

MOROMETE : Crezi că v-ați fi împăcat ?

ISOSICĂ : Dacă i-aș fi dat pe Dan și pe tat-său pe mină, ar fi fost suficient, și cu asta s-ar fi terminat totul.

MOROMETE : Te contrazici.

ISOSICĂ : Stai să vezi. Sigur că problema rămînea în picioare, dar, așa stînd lucrurile, am fi căutat noi un alt Vasile cînd ne-am fi dat seama ce vrea Raionul și Plotoagă nu mai e bun, și nu ne-am fi pomenit noi, vrînd-nevrînd, cu unul care e pus pe fapte mari. Am fi știut cum să-l anihilăm pe Vasile al Moașii și cum să împingem în față un alt Vasile, care nu i-ar mai fi acoperit pe cei bogați, dar nu i-ar fi trecut prin cap să dea în oameni ca dumneata.

MOROMETE : Și cum l-ați fi anihilat pe Vasile al Moașii ?

ISOSICĂ : Lăsîndu-l, de pildă, să facă el aici la noi o gospodărie colectivă : l-am fi susținut să fie el președinte. Nu ne-ar fi durut. Așa, acum, o să facă în așa fel încît o să mă oblige și pe mine să intru. O să intru cu un pogon. N-am încotro.

MOROMETE : Și crezi tu, Isosică, că e cel mai mare rău care te așteaptă pe tine de-aici înainte ? (Zimbi înveselit parcă de faptul că acela își vedea cu atîta blîndețe viitorul.)

ISOSICĂ : Ce-aș putea să fac ?

MOROMETE : Nu te gîndești ?

ISOSICĂ : Nu.

MOROMETE : Mai e lume în sat.

ISOSICĂ : Nu înțeleg.

MOROMETE : Mai e lume în sat care să aleagă alt om mai cu scaun la cap decît pe Vasile ăsta. Singur ai spus că ai fi făcut tu rost de alt Vasile, dacă nu venea Vasile ăsta ! Fă acum !

(În acest timp, un individ se apropie de baracă și începu să tragă cu urechea, dar cu aerul că se află acolo din întîmplare.)

ISOSICĂ : Acuma e prea tîrziu.

MOROMETE : Pentru că te gîndești la unul mai slab ca Vasile ! Gîndește-te la unul mai tare.

ISOSICĂ (intr-un tîrziu) : Vrei să spui că dacă nu-mi găsesc un alt om pe care să-l sprijin, și să-l sprijine și lumea, și să-l pun să se opună lui Vasile, și să fie mai tare ca el, o să am și eu soarta lui Plotoagă ?

MOROMETE : Da' cum ?

ISOSICĂ : Vrei să-ți spun drept ? (Cu un glas stîns parcă de o boare de tristete.) Asa e, așa trebuie făcut. și faptul că Vasile n-are de gînd să țină seama de oameni ca dumneata și recurge la amenințările care ți s-au transmis — și pot să spun că vor fi puse în practică, dacă vă mai adunați — mă îndreptățește să nu părăsesc

terenul. Al doilea: care să fie omul capabil să-l infrunte pe Vasile ?

MOROMETE (mirat): Pe cine are de partea lui ?

ISOSICĂ: O să-și adune destui. Se găsesc ! Găsești orice !

MOROMETE: Domnule, lumea asta, la care el le ia bucatele din pod, e cu el ? (Parcă stupefiat de faptul că Isosică tot nu înțelegea. Se lăsă iar o tăcere.)

ISOSICĂ: Vrei să spui că există cineva în sat care să facă același lucru, și totuși lumea să fie cu el ? ! (Isosică e uluit parcă și el că așa ar putea să fie gândul lui Moromete.)

MOROMETE: Da' ce credeai că vreau să spun ? !

ISOSICĂ: Adică ? Fii mai clar. Te gîndești la un om anume ?

MOROMETE: Se înțelege de la sine.

ISOSICĂ: Ei, cine e ?

MOROMETE: O să ți-l spun eu. Nu sînt sigur... Adică, nu că nu sînt sigur. Nu știu. N-am mai stat de mult de vorbă cu el. După ce stau cu el de vorbă, o să-ți spun cine e...

ISOSICĂ: Mă faci curios, pe cuvîntul meu ! Spune-mi-l și mie ! Asta ar fi chiar prea de tot, să existe un astfel de om și eu să nu mă fi gîndit la el. (Moromete, drept răspuns, se ridică. În clipa aceea, spionul de-afară se îndepărtă rapid. Celălalt ieși pe după biroul său și îl însoți pînă ce ieșiră din curtea morii, care era, ca de obicei, plină de căruțe, de vite și de oameni. Se auzea de departe zgomotul valțurilor, iar de alături cel al motorului, care cînta ca un cuc prin coșul său înalt, asemănător unui fluiericî uriaș, de copii, făcut din salcie. Parcă ar fi vrut să spună că iată ce vesel și plăcut e la moară.) E membru de partid, omul la care te gîndești dumneata ?

MOROMETE: Nu mai știu dacă e, de-aia spusei să vorbesc întii cu el... Da' nu-ți terminași vorba, cu Vasile. Ce metode zici că vrea să folosească ? Nu există decît o singură metodă, ordin general de intrarea tuturor în gospodărie, și cu asta scoteala ciobanului e achitată !

ISOSICĂ: Asta ar fi prea simplu.

MOROMETE: De ce, prea simplu ? (Privi nedumerit drept în ochii lui Isosică.) E pămîntul meu, nu ? Plătește-mi-l, dă-mi bani pe cît costă, fiindcă și eu l-am plătit cu munca mea, și pe urmă n-ai decît să-l iai și să treci peste el cu tractoarele. Și cine nu vrea să-l vîndă, să-l muncească în colectiv. Simplu ca bună ziua.

(Isosică se uită la el cu un suris care îi deschidea în mod ciudat chipul, în ge-

neral senin, dar care suridea rar și tră-săturile nu-i erau învățate; parcă era alt om, mai tînăr și mai atrăgător decît se putea ghici.)

ISOSICĂ: E clar. (Fără cea mai mică umbră de ironie.) Așa o să se facă !

(Moromete clătină din cap în fața evиденței, aruncă ceea ce îi mai rămăsese din țigară, scuipe subțire drept peste ea și plecă. Îndată își lăsă fruntea în pămînt și mersul i se încetini. Era mersul lui cînd se gîndea și cînd nu mai vedea nimic în jur. Isosică se întoarse în biroul lui. O femeie care, ajutată de un țaran, încărcă saci într-o căruță, îl strigă, oprindu-se din treabă.)

FICA: Ilie ! Ilie ! (Îl strigase numai de două ori și nu prea tare, apoi tăcuse. Stătea dreaptă și aștepta ca el să audă cu întîrziere că numele lui fusese rostit de cineva, și nu într-un mod obișnuit, ci așa cum fac cei care au dreptul, după ce au ținut la tine o viață, să te cheme fără teamă de nimeni... Era sora mai mică a primei lui soții, una, Fica, femeie încă tînără.)

MOROMETE: Asta e o treabă pentru tine ?

FICA: De ce, Ilie ?

(Moromete începu să clatine din cap: nu se făcea.)

MOROMETE: Sînt lucruri care au rostul lor, și ce rost e asta să... Credeam că ai murit și tu, nu numai bărbatu-tău ! Mă, ziceam, aia o fi murit și ea, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta !

FICA: Aha ! Și m-ai îngropat și pe mine alături de el, și ți-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoști tu pe cineva, de cînd ți-au fugit feciorii ? Las' că nici cînd veneam pe la voi nu prea te gîndeai tu la mine, dar o dată, de Crăciun și de Paști, tot ne mai vedeam noi. (În acest timp, Moromete nu-i aruncase nici o privire. Dar se uita ea la el.) N-ai îmbătrînit neam, ai ceafa dreaptă. Știu că ai trecut de cincizeci, dar nu știu cu cît.

MOROMETE: Nu cu mult. De minune: trăiești mult, veri după veri și ierni după ierni, și cînd te uiți în urmă, vezi că n-ai decît cincizeci și ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gîndești că mai poți trăi pînă la optzeci.

FICA: Am auzit că tu și Catrina vă aveți ca la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mină după ea pe după casă... Cică te-ai prefăcut bolnav, așa e ? (Rise scurt.)

MOROMETE: Așa e !

FICA : Ei, ce-ți pasă ! Fi-tu Niculae e bine, Ilinca, am auzit că o să se mărite și ea ! Numai Paraschiv, săracul, e bolnav. De ce, nu-i dai și lui niște bani, să-și ia doctorii ?

MOROMETE : I-am dat, Fico, crezi că am așteptat să ne întâlnim noi ca să-mi dai tu ideea ?

(*Muierea însă nu-l urmărise chiar cu toată atenția, și s-ar fi zis că nu prea îi păsa ei de soarta lui Paraschiv.*)

FICA : Arăți bine, dar nu ești vesel ! De ce ? Crezi că mai ai tinerețea în față, să te zbați din pricina unuia sau altuia ? Care cum și-a așternut, așa să doarmă !

MOROMETE : Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico ? Zic și eu, că mă întrebăși.

FICA : Țsta e norocul tău : ai minte de om tânăr, altfel ai fi murit de mult, după câte te știi eu.

MOROMETE : De ce zici tu asta ?

FICA : Așa ! (*Omului care o ajută.*) Înhamă caii la căruță și du-te acasă. Eu vin pe jos. (*Avea în ea ceva ocrotitor, această femeie. După dinții întregi, care i se vedeau când vorbea, nu părea să fi trecut de mult de patruzeci de ani, iar de departe arăta și mai puțin, fiindcă statura ei semăna cu a unei fete. Era îmbrăcată toată în negru. Se întoarse către Moromete, luându-și o traistă din căruță și punând-o pe umăr.*) Așa ai fost tu bun și nu ți-ai ridicat, de când te știi eu, ochii la o muieră. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorît-o, și pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o gonești de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, și ai fi văzut că n-ai fi îndrăznit să te lase singur și bolnav în pat și să-i scapere ochii ăia veni-noși de bucurie că ai să mori. E nebună, să știi de la mine, să-ți aduci aminte !

MOROMETE : Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc când n-oi mai putea.

FICA : De ce să nu te lase ? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun și îl pedepsește pe ăl rău ?

MOROMETE : Da' cum crezi tu că e ? !

FICA : Uneori e și după păcate, dar alteori nu e ! Al meu, după cite bătaii mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească și el nitel când l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întîmpinat.

MOROMETE : Era acasă ?

FICA : În pat. Venisem de la cimitir și puseseam cușnița cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, și îl văd că se ridică și întinde mîna sus să ia cușnița. A ! a făcut, și gata ! Hai, mergi ? (*Și ieșiră din curtea morii.*)

Scena 2

Un drum de țară. Moromete avea aerul că merge și el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puțin plecată și nici acum nu întorcea privirea, să se uite măcar o dată la muieră, deși din spusele lor se înțelegea că n-o mai văzuse de multă vreme... Roșul așfințitului aurea porumbul înalt ce o parte și de alta a drumului.)

MOROMETE (*într-un târziu, ca pentru sine*) : Că s-ar putea ca muieră asta a mea să-mi facă și să-mi dregă, admit. Dar că pe soră-ta Rada aș fi omorît-o eu, pe asta de unde ai înai scos-o ?

FICA : Astea sînt locurile noastre. (*După o pauză.*) Ai omorît-o după ce l-a făcut pe Achim. Mi-a povestit, pe patul morții.

MOROMETE : Ți-a povestit ?

FICA : Da, mi-a povestit.

MOROMETE : Hm !

FICA : Mi-a povestit și altele, nu numai asta !

MOROMETE : Ei, ce vorbești ? !

FICA : Săraca, n-am să uit pînă oi muri cum s-a întors ea acasă și a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi pe miriște, la capătul locului tău din Pămînturi. Uite, pe-acolo ! (*Arată cu mina spre stînga, în depărtare.*) Era un stejar pe-acolo, a îmbătrînit și s-a uscat. Știi cum te-a poreclit ea atunci ? Nu ți-am spus nici pînă acum ! (*Moromete nu răspunse și citva timp muieră nu tulbură nici ea tăcerea cîmpiei. Fica se așeză jos.*) ...Mă dor picioarele, Ilie.

(*El rămase în picioare privind peste cîmp.*)

MOROMETE : Hm ! În acest ceas al vieții mele, trebuie să aflu despre mine lucruri pe care n-am avut timp să le aflu atîta amar de vreme ! Cincizeci și ceva de ani nu sînt o glumă, ei, uite că tinerețea ta tot mai e aproape de mîntea cuiva, ca și cînd ar fi fost ieri.

FICA : Stai, Ilie. Lumea care m-ar auzi și te cunoaște nu m-ar crede. (*Mirîndu-se parcă pentru întîia oară de ciudățenia faptului.*) Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai, neam ! Pe urmă, cînd v-ai luat și te-am cunoscut și eu, am văzut că așa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la orice te uitai, nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii ! Da' ce mustală frumoasă aveai și ce subțirel arătai ! Nici acumă nu ești gras, dar ți s-au adîncit ochii. Era nebună, săraca, după

tine, din prima zi am văzut-o că-și pierde mințile. Nu trebuia să te uiți la ea! Dacă nu te uitai, ar fi găsit și ea, acolo, un creștin de la Dumnezeu, și poate ar fi trăit și acum!

MOROMETE: De ce să nu mă fi uitat?! (Cu o voce înăbușită, și de astă dată întoarse capul și privirea lui se încrucișă, plină de nedumerire, cu aceea, sigură, a muierii. Și-o retrase însă în clipele următoare.)

FICA: Nu înțeleg nici azi. Tocmai asta e, că nu te-ai uitat la ea. Iar ea știa și rîdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-și ia ochii de pe mine”. Adică vrea să spună că te uiți la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urită și prăpădită, dar te vezi țire, n-o slăbești din ochi... „Ei, de ce?” — o întrebam. Nici ea nu știa să spună, dar știa de ce. Trei copii i-ai făcut, pe urmă, unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

MOROMETE: Cit era ea plină de viață în ea, așa de nepricepuți și de seci la minte i-au ieșit copiii. De unde rezultă că speranțele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

FICA: Ți-e gândul tot la ei. Degeaba zici că nu ești ăla care nu mai poate de inimă rea. (Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemîșcați.)

MOROMETE: Da. Așa e! Ce poți să faci? Ni se pare că putem să nu ne gândim. De fapt, e mult mai rău: nu ne gândim, dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să știm de ce. Și abia din cînd în cînd ne dăm seama. (Tăcerea care se așternu între ei deveni parcă nemîșcare, ca și cînd totul s-ar fi oprit, și gânduri, și sentimente. Copacii îndepărtați se topeau în aburul plin de culori al asfințitului.)

FICA: Hai, Ilie, să mîncăm porumb!

MOROMETE (tresărind): Hai, să facem și treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm.

(Mierea făcu un foc și puse porumb pe el.)

FICA: Ilie, ai bea și-o gură de țuică?

MOROMETE: Mă, Fico, păi tu nu știi?

FICA: Ce!?

MOROMETE (cu regret): Mie nu-mi place băutura.

FICA: Ei, zău!?

MOROMETE: Nu-mi place băutura, ca pisicii untura.

FICA: Acuma tu glumești, dar pe vremea aia chiar că nu-ți plăcea. Toți ne miram. Om, la nunta lui, să nu pună el băutura pe limbă!

MOROMETE: Așa, un strop, tot am băut eu!

FICA: Ait! Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii, să trăiască socrii și să le dea Dumnezeu sănătate! Pe urmă să trăiască nunii mari, frații, surorile, verii! Nimic, el tot cu ceașca aia în mină stătea. „Da’ bea odată ceașca aia, s-a infuriat mama, bărbat ești tu sau ce ești?” Și atunci ai băut-o și te-ai strîmbat, ții minte ce-ai spus? „Ce obicei or mai fi avînd și oamenii, să bea porcărie de-asta!” „Ei, taci, au strigat toți, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedești, părințele?” Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci (deodată, cu un glas atit de înfiorat incit semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste), uite, îți spun, așa de mult, că dacă n-aș fi fost așa mică în anul ăla cînd muri soră-mea, nu m-aș fi uitat că eu aș fi fost fată mare, și tu, cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoți! Ți-aș fi trimis argint viu, să-ți ia mințile, și să te însori cu mine!

(Moromete ascultă parcă la pîndă această declarație, ca și cum o așteptase, și acum vedea, tăcînd, că fusese bine făcută, apoi se miră.)

MOROMETE: Da’ cîți ani aveai tu atunci? (Și avu o astfel de intonație în glas incit ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul. Ea nu răspunse, luă un porumb de pe foc și-i dădu lui Moromete.)

FICA (șoptînd, într-un tîrziu): Dragostea face pe om mai deștept. Nu zic că din pricina ta n-am ținut la bărbatu-meu, după ce m-am măritat și eu și-am făcut copii. Țineam la el, avea inimă mare și nici prost nu era. Dar cînd mă gîndeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată, de două ori pe an și-mi ajungea, și cu toate că niciodată nimeni n-a știut ce simt eu, bărbatu-meu a știut, dar murea să afle cine e. Fiîndcă vedea. Și atunci, ca prostul, cum fac toți cînd se îmbată, venea și mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întii să se îmbete. Mai rău era că pînă la urmă, cînd ai început să te schimbi, cînd ai început să vorbești, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, că și soră-mea, sâraca. Tu nu vorbeai, la început, din pricină că erai prea tînr, dar ochii tăi se uitau și vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gîndeai! Și cînd ai început să ai, au văzut și alții ce văzusem eu, un copil.

MOROMETE: Te apucași să-mi spui că eu am omorît-o pe Rădița. (Pe deplin senin și netulburat.) Adică, cum? Eu știu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce. N-am avut cum, știu că n-a suferit de ceva

anume. Ți-nchipei că eu, cu mina mea, nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să susții un astfel de lucru.

FICA : Ba i-ai făcut. *(Se scurg între ei minute lungi de liniște.)* I-ai făcut, Ilie. *(Repetă fără reproș și chiar fără prea mare interes. S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.)* Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea țin la viață, o pierd din te miri ce! Soră-mea a murit fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehzuzie, cu toate că nu mai era o fetiță care să nu știe ce trebuie și ce nu trebuie să facă o femeie care naște, câtă vreme trebuie să se ferească... S-a întors cu spatele la noi, și zice : „Fico, dă-mi un cui”. „Un cui ? Ce-ți trebuie ?” „Îmi trebuie mie !” În timpu' ăsta, singele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă, ai venit tu, cu sanitarul. Ce să priceapă un sanitar ! Cind am întors-o, nu mai avea viață în ea. Sanitarul zice : „Ia uite, are un cui înroșit în mină”. Și cind ne uităm, alături de căpătii, trei măsele cu șip-cile mari însingerate. Și le scosese singură din gură, cu cuiul.

MOROMETE : A zis și ea așa, ca un gând care-i venise. Ca să moară liniștită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat să-ți ceară un lucru ca ăsta.

FICA : Uite-așa de mari erau măselele, cu câte trei șipci. Nici una nu era stricată. S-a mirat și sanitarul. „N-am mai văzut una ca asta” — zice. Mai ți-aduci aminte ? Pe urmă, repede, te-ai însurat...

MOROMETE : Ce puteam să fac ? Cine să fi avut grijă de cei trei care erau mici ? Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă, și toată viața i-a fost frică de ei, să nu mor eu și să n-o arunce ei pe drumuri ! Că, adică, dacă nu-i trec casa pe numele ei ! Minca-o-ar pământul de casă !

(Între timp femeia puse sticla în traistă și se ridică.)

FICA : Nu te mai gîndi la băiatu' ăla al tău, care și-a găsit drumul lui. Eu trebuie să plec, Ilie. Să nu mă apuce noaptea pe drum.

Scena 3

Moromete rămase singur. Prin porumbul foșnind se auzi o săritură elastică, fără zgomot, doar fișitul justei tulbură liniștea zilei de vară. În lumina mare a amurgului singeriu apăru Rădița. Din

cealaltă parte, fișind ca o pisică, s-o întimpine, o fată.

FICA *(fetiță de 12 ani)* : Ce e cu tine, unde fuseși ? Flăcăul ăsta te-așteaptă aici de-aseară, și tu umbli pe drum fără nici un rost.

(Rădița nu zise nimic, dar părea veselă. Își luă de pe cap barișul și începu să-și pieptene părul negru, lung. Era subțirică și înaltă și pulpele picioarelor ei erau mari și arse de soare.)

FICA : Unde te duci, de te gătești așa ?

RĂDIȚA : Trebuie să mă duc. *(Cu un astfel de glas că se făcu deodată liniște. Cîntă.)* „Vine moartea prin grădina / C-un pahar și c-o lumină”. Fico, dă-mi un cuțit.

FICA : Da' ce-ți trebuie ?

(Rădița nu răspunse, o văzură însă cum asculta, cu privirea mare și cu urechea întoarsă ușor spre afară. Din depărtare, din naltul cerului, veneau peste porumbiște, abia atingînd auzul, strigăte rare de giște, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau țipete, ci semne sigure și liniștite de recunoaștere, să se audă doar între ele, să nu li se destrame șirul, să anuște pe cocorul bătrîn și știutor care le conducea că totul e bine în urmă și să nu se abată din înaintarea lui înecat și sigură.)

Fica, Moromete se uitară în zare. Într-adevăr, se apropiau plutind, alunecînd în formă de săgeată cu deschizătura largă, croncănînd rar, nu toți odată, ci în așa fel încît cîntecul lor să fie neînterupt. Rădița înfipse cuțitul în pămînt. Își ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor țărîna chiar alături de lama cuțitului. Păsările se apropiară, dar cind ajunseră în dreptul ei, bătrînul cocor scoase deodată un țipăt pătrunzător de spaimă și zborul începu să i se clatine. În clipele următoare, el se întoarse pe cer și începu să se învîrtească în cerc, împreună cu tot cirdul, deasupra capului fetei. Ea nu-și luă în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită și limpede, și degetul ei nu înceta să scurme pămîntul alături de cuțit. Scoțînd un nou țipăt, de astă dată parcă de jale, bătrînul cocor rupse deodată cercul în care se rotea și făcu cale întoarsă, împreună cu tot cirdul. Rădița îi urmări pînă nu mai văzură, apoi smulse cuțitul din pămînt și se întoarse chicotînd spre soră-sa.)

RĂDIȚA : Mă mărit. O să fiu fericită cu mutu' ăsta, cu toate că nu se știe cît. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrînețe. Ei și ? Nu m-a

intrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta ! De ce mi-ar păsa când o să plec ?

MOROMETE (se ridică) : Atunci, să mergem. (Intrară patru flăcăi, cu pălării cu pene de păun înfipte în pamblică. Unul ținea în mână un brad cu un măr înfipt în virf.) Asta e Benogu, a murit în război, și acum uite-l că a înviat și a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. (Intră un viorist și un grup de fete și flăcăi cu flori și spice legate în coroanițe. Se apropie prin porumbul înalt.) Și-a cui zici că ești tu, creștino ?

RĂDIȚA : A mamei care m-a făcut, păgînule.

(Focul de coceni ardea cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă, albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau și îl puneau alături pe jeratic să se coacă. În jurul lor, flăcăii și fetele jucau.)

MOROMETE : Mă duci la tine acasă, s-o văd pe mama care te-a făcut ?

RĂDIȚA : Ei, nu zău ? ! Păi ce-ai să vorbești tu cu ea, când de dimineață și pină acum abia ai scos și tu trei cuvinte ?... O să ridă mama de tine... Nu că mi-ar fi rușine cum arăți, o să creadă tocmai pe dos, că mi-ai sucit capul și nu-mi dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, silistene !... A, ce frige porumbu' ăsta... Eu îți coc ție aici cotolani, și tu nici nu te uiți la ce-ți dau... N-ai mâncat nimic de când ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăți când miști fălcile...

(Flăcăii și fetele se îndepărtară chiuind.)

MOROMETE : Apropie-te.

(Soarele coborîse dincolo de orizont când rosti el aceste cuvinte. Se ridică luna.)

RĂDIȚA : Mă arde focul.

MOROMETE : Mai e cineva pe cîmp ?

RĂDIȚA (cu neliniște) : Nu, n-a mai rămas nimeni. (Era ca și când ar fi fost părăsiți în pustietatea cîmpiei și n-ar mai fi putut să se întoarcă acasă. El îi întinse mîna. Ea se apropie cu grijă, să nu se încurce în rochia mare de voal și în beteala care îi atîrna strălucind pe spinare, pînă jos la poale. Moromete o aduse lingă el fără să facă nici o mișcare, apoi îi puse ușor mîna în piept și o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea și o acoperi și chipurile li se întîlniră ca într-o apă, unul privind,

celălalt răsturnat, susținindu-i privirea, și recunoscîndu-se unul în altul, uluiți. El îi puse mîna pe frunte și o apăsă ca și când ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori ; se apropie și mai mult de jața ei, stăpînit parcă de o ezitare : nu știa cărui impuls să se supună, celui sălbatic, care îl făcuse să se repeadă asupra ei, sau celui blind, pe care îl trezeau în el ochii ei cerind ocrotire.) Nu te repezi (șopti), lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiți la mine, lasă-mă să mă uit și eu, să înțeleg cu ce te-am zăpăcit și eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vrei tu acum... Ei, ce este ?... Sînt aproape de sufletul tău ? Ești un flăcău singur pe lume ?... De ce nu-mi răspunzi ? Nu ești ? La ce te gîndești ? La mine ? Sînt prima fată cu care te porți așa ? Prima care ți-a luat glasul, sau așa o fi felul tău ? (Ezitatea lui, ascultînd-o, creșcu, și atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gît și începu să-l sărute. Surprins, el se feri și scăpă de brațele care i se incolăciseră pe după grumaz, dar ea își ridică gîtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare, și îl urmări acum fără nici o teamă de puterea și amenințarea lui.) Te simt, te-am ghicit (retrăgîndu-se), tu nu știi, sau vrei și tu să afli, și de aia te gîndești... ești singur, cu toate că ai surori și alte rude... și vecini... Eu sînt cu tine, și noi doi... pe lume... o să facem copiii noștri... M-ai văzut, ești al meu, te-ai uitat la mine și m-ai văzut... (Trupul ei tremura, de parcă știa ce-o să urmeze. Totuși, nu, fiindcă scoase un țipăt pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să și-l înăbușe, în chiar secunda când îi ieșise din gît. În clipa următoare, o strigă pe maică-sa, „mamă, mamă”, ca și când ar fi vrut s-o încredințeze pe cea care o născuse că ea tot fetiță a rămas, cu toate că stringea în brațe un bărbat care o și scosese pentru totdeauna, printr-un țipăt, din rîndul fetelor și o virise în cel al muierilor. Apoi cei doi se lungiră pe spate, cu capul în sus, privind luna. În acest timp, din depărtarea în care se topise, cîntecul viorilor revenea, o dată cu tot alaiul, clinchetul clopoțelilor de la comegele flăcăilor și chicotele subțiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul lanului de griu, și cel cu bradul, și jucau pe loc. Se opriră apoi. Așteptau. Se făcu tăcere. Rădița se ridică.) Cum, da' mama nu știe nimic... Dacă află tata, îmi rupe picioarele... (Și chicotea, ca și când acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl știa.) Nu e rău să fii muier și să te simți fată. Păcălești pe cineva, face să rizi.

(Fetele veniră și o luară pe Rădița. Moromete rămase singur în mijlocul cimpiei.)

Scena 4

E noapte. Curtea Ficăi. La fîntină, femeia scoate apă.

MOROMETE (în șoaptă): Fico... Ce faci tu ?

FICA (se întoarce speriată): Ce cauți aici, Ilie ?

MOROMETE: Tu ești de vină, am vorbit prea mult despre Rădița.

FICA: Nu poți să vorbești ce-ai vrea. Și tu te-ai gîndit prea mult la copiii tăi.

MOROMETE: Rădița îmi spunea că o să ne facem copiii noștri și n-o să mai fiu singur pe pămînt... (Intr-un tîrziu, văzînd că femeia tăcea.) Hm !... Ce bine că omul poate să doarmă.

FICA: De ce, ai dormit pe cîmp ?

MOROMETE: Inchipuiește-ți tu, să te visezi tînăr... Da' chiar tînăr, ca și cînd ai trăi de la început. Cum vine asta ?

FICA: Înseamnă că te simți tînăr și ai mare chef să uiți de toate. Numai în vis poți să uiți complet...

MOROMETE (tîrziu): Nu numai în vis. FICA: Nu numai în vis, ce, Ilie ?

MOROMETE: Poți să uiți de toate. Uite, cu tine uit de toate !

FICA (șoptit): Cei nu știi ce bine imi pare... (El se apropie atunci și în clipa următoare mîinile lor se întîlniră și se încheștară una în alta... Din tîndă cresc, acoperind liniștea, scîrșitul unui greier...) ...Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie ?

MOROMETE: Da' cum ?

FICA: În fiecare zi ?

MOROMETE: În fiecare zi, nu, că nu mai sînt flăcău, dar așa, la două-trei zile, tot o să vin.

(Femeia înțelese și rosti cu duioșie.)

FICA: Vîno o dată pe săptămînă ! Vîno, Ilie, că pot să spun și eu că Rădița în vis : o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, și n-o să mai știu de nimic, nici de copii și nici de rude, numai să te fac să uiți că cineva ți-a dorit moarte și te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

MOROMETE: Crezi că eu m-am pus la mîntea ei ? Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranță, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă și Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc ? Nu erau copiii mei ?

(Ea nu-l încurajă să se întoarcă cu gîndurile spre această istorie.)

FICA (uitîndu-se pe cer): Intră în casă, Ilie, că se face ziuă. Mîncăm ceva, și pe urmă plec !

Tabloul 9

Scena 1

Curtea Moromeștilor. Dimineată. Catrina deretică prin jurul casei, cu Ilinca. Moromete intră și închide ușurel poarta de la drum, ca și cînd s-ar fi întors de pe colea, de prin vecini. Catrina, avertizată și alarmată, venise acasă.

CATRINA: Unde-ai fost ? De ce te-ai mai întors ? Mai bine ai fi rămas și ai fi murit acolo, nu era nevoie să te mai întorci, să te mai văd și eu la față. (Continuă să se uite la el stăruitor: își pierduse mințile, și avea să trăiască cu el acea rușine a femeilor care își văd bărbatul rătăcind tamar la bătrînețe, sau totul avea să se oprească numai la atît ? Nu află însă nimic sfredelindu-l cu privirea, și o expresie de neliniște și de ură îl adînci trăsăturile.)

MOROMETE (liniștit): De ce ? Cum să nu mă mai fi întors ? De dorul tău m-am întors. (Catrina își ia gălețile și iese pe uliță.) ...Unde sînt, Ilinco, banii ăia ?

ILINCA: Ce faci cu ei ?

MOROMETE: Dacă mă mai întrebi o dată ceva în felul ăsta, îți dau una, fetiço, după ceafă, de râmii cu gîtul strîmb și o să te uiți pe dedesubt la bărbatu-tău, pe care o să-l iei. Adu banii încoace !

(Ilinca surîse și se supuse, parcă încîntată, simțind gheara de altădată a leului. De ce să se supere ? Nu era tatăl ei ? Știa că ține cel mai mult la ea, și era adevărat că prea se înmulțase el în ultimii ani. Bine că își revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica ? — gîndi ea. Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat și ei de vorbă ? Ilinca intră în casă și se întoarse cu o legătură mică. I-o dădu.)

ILINCA : Tată, ai grijă de lume. Eu știu că Fica ține la tine, de când eram eu mică și mă duceam pe la ei. „Ce mai face, Ilinco, tac-tău? Ce mai dreghe. Ilinco, tac-tău? Unde-a mai fost, Ilinco, tac-tău?” Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de seamă, nu te duce pe la ea vreo câteva săptămîni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpînește-te, tată!

MOROMETE : Pină nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să-ți dau.

ILINCA : Ce sfat?

MOROMETE : Să te stăpînești! Cînd îmbătrînești și mori, nu-ți ajută ce zice lumea.

ILINCA : Așa e, dar dacă se poate și fără să rînjească lumea, de ce să nu îți seamă?

MOROMETE (scurt) : Proștii rînjesc oricui ai face! Fe maică-la ai ținut-o de rău cînd a fugit de-acasă? N-ai grijă, nu-mi trebuie bani să mă duc să chefuiesc. Am treabă, și de dus mă duc unde vreau eu, cînd am eu chef, oricui ar zice lumea. Care lume? (Cu un glas, ca și cînd lumea ar fi pierit.) Care lume, Ilinco? Cîrstache a' lui Dumitrache? Ion al lui Mîai? Cocosîlă? Udubească?

ILINCA : Aștia care vin pe la tine și îți place să vorbești cu ei, Giugudel, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir! Și alții, care stau cu ochii pe tine.

(Moromete nu mai zise nimic, începu să-și năcuiască bocancii și să-și perie pantalonii. Se bărbieri. Își schimbă cămașa și flanela. Pe urmă ieși.)

Scena 2

Lîngă gară, pe dreapta, cum veneai dinspre Halaci, mai trăia această veche circiumă, care nu făcea încă parte din trustul alimentației publice locale. Era plină de țărani sau mici funcționari, cu treburi pe la gară, ca Țugurlan, sau pe la oborul de vite.

SOLDATUL (intrînd) : Nea Stane, te caută cineva la siloz.

ȚUGURLAN : Adu-l aici!

SOLDATUL : Dumnealui e.

(Moromete s-a apropiat de masă. Vederea lui Moromete îl înveseli pe Țugurlan. Avea aerul celui care tresare în adîncul ființei sale, dîndu-și seama că, în trecerea egală a zilelor, se întîmplă din cînd în cînd și cite un astfel de eveniment, să dea adică peste tine un om cu care vei ieși în mod sigur din această

scurgere cenșie a timpului și te vei ridica deasupra lui.)

ȚUGURLAN (soldatului) : Du-te, mă, la siloz.

MOROMETE (în loc de bună ziua) : Ciți ani sint, mă Țugurlane, de cînd n-am mai stat de vorbă noi doi?!

ȚUGURLAN : Păi, ciți să fie, vreo cînspe... (La fel de uimit că acești cincisprezece ani erau pe-acolo pe-aproape prin preajma lor, și nici nu băgaseră de seamă cînd trecuseră. N-aveau decît să facă ei doi un gest, așa, cu mina — adică, duceți-vă, voi, anilor, încolo de-aici — și viața să se dea, foarte simplu, cu cincisprezece veri îndărăt. ...Un lăutar cînta cîtece folclorice fără noimă. Moromete asculta cu o expresie de extremă incîntare pe chip, și aproape că uitase de Țugurlan, cu care se așezase la o masă să bea un pahar.)

LĂUTARUL : „Țiganul lucra la MAT / Și venea acasă beat. / Dă-mi, boierule, nevasta / Că mi s-a prăpădit casa. / De-o vorbi pe țigănește / Să ți-o iai cum se găsește, / De-o vorbi pe românește / Ți tai capul ca la pește“.

MOROMETE : Cum vine asta, mă Stane? Ce, la noi mai sint boieri care să-ți taie capul ca la pește? Ori țiganul nu lucra la MAT, ori ăla care îi lua-se nevasta nu era boier.

ȚUGURLAN (scuzîndu-l parcă pe lăutar) : Sint cîtece vechi, le-au aranjat și ei pentru acuma, dar se vede că nu le-au aranjat bine.

MOROMETE : Păi tot ce e vechi se aranjează în felul ăsta, ca și cînd ar fi nou. Pe noi nu ne aranjează tot așa? Cum, Țugurlane (lovi el deodată cu mina în aer, ca și cînd ar fi dat brusc friu liber întregii lui gîndiri), să nu mai pot eu să vorbesc ce vreau? (Țugurlan nu se arătă deloc surprins. Privirea însă îi sticlea ascultîndu-l.) Poți să concepi una ca asta?! Adică, eu să tac și tu să vorbești, rolul meu rezumîndu-se doar să te ascult pe tine?

(Țugurlan se gîndea : dincolo de cuvintele sale, omul ăsta, care nu mai avea patruzeci de ani, trăia parcă într-o veșnică nedumerire, care nu era prefăcută, ci adevărată. Trebuia să-i răspunzi.)

ȚUGURLAN (după ce îl lăsă pe Moromete să aștepte cîteva clipe) : Poți să gîndești. Nimeni nu te împiedică. Ia model de la mine.

MOROMETE : De unde știi?

ȚUGURLAN : De unde să știu, ce?

MOROMETE : Că nimeni nu te împiedică.

ȚUGURLAN : Ți-am spus : eu. Pe mine nimeni nu mă împiedică.

MOROMETE : Și crezi tu că, dacă îl lași tu să nu te lase să vorbești, pe urmă nu te împiedică să și gindești ?
ȚUGURLAN : Aș vrea să știu cum.

(Moromete rămase citva timp pe gânduri, apoi deveni parcă visător.)

MOROMETE *(cu duiosie)* : Găsesc ei cum. Nu mi-a spus mie Niculae ?! Te întreabă : ce părere ai despre tovarășul Stalin ? *(Pronunță acest nume cum ar fi zis „Călin“.)*

ȚUGURLAN : Ei, și ? Spui și tu ce-ți cere, că e așa și pe dincolo, și ai terminat. Ce-ți pasă ție de ce spui despre Stalin ?!

MOROMETE : Îmi pasă, fiindcă îți cere pe urmă să declari că fi-tu e dușman al poporului și că n-ai nici în clin nici în mîncă cu uneltirile lui dușmănoase.

ȚUGURLAN : Nu declari !

MOROMETE : Ei, și tot acolo ai ajuns.

ȚUGURLAN : Adică, unde ?

MOROMETE : La pușcărie !

ȚUGURLAN : Intri la pușcărie. *(Brusc îndirjit, și glasul lui sună ca o sumbră amenințare.)*

MOROMETE : Și dacă mori acolo ?

ȚUGURLAN *(la fel)* : Ei, și ? Oriunde-ai fi, de-un mormînt tot ai parte. Măcar tu n-ai ce pierde, în timp ce pe ăla care te-a băgat acolo îl apucă groaza la gîndul că trebuie să moară ca și tine și că nimic din ce e el nu mai înseamnă nimic.

MOROMETE : Așa, dacă o luăm, la ce mai trăim, dacă tot o să murim ! Ba eu vreau să trăiesc, și să trăiesc cum vreau eu, fără bineînțeles să mă pur, fără nici un rost contra a ceea ce la lume nu-i pasă. Tineretu' ăsta ! Treaba lor ! Dar mie să nu-mi trimeată domnul Vasile al Moașii amenințări prin șeful de post că nu mai am voie să stau de vorbă cu cine vreau eu. Să le trimeată amenințările astea muierei ăleia a lui, Florica lui Ciupăgeanu, la care se uită în gura ei ca un ne-rod și nu-și dă seama că nu se procedează așa cu oamenii care trăiesc mai demult în satu' ăsta ! Am vrut, înainte să vin la tine, să vorbesc cu el, dar mi-aș fi răcit gura de pomană. Cred că nici nu m-ar fi auzit, fiindcă urechea lui nu aude decît ce-i șoptește răzbușarea : pină nu termină cu toți care au însemnat ceva în satu'ăsta, o să fie surd și orb. Dar am vorbit cu Isosică, Țugurlane, tu trebuie să lași silozul ăsta în pacea lui și să vii în sat, și să nu lași comuna pe mîna lui alde Vasile al Moașii. De ce stai tu deoparte ? Mai ești în partid ?

ȚUGURLAN : Mai sint. Din partid nu ies, orice-ar fi !

MOROMETE : Trebuie să-ți spun că în tine a mai rămas speranța !

ȚUGURLAN : Și ce să fac eu, Moromete ? *(Semn că acest îndemn, care îi venea acum din afară, îi venise și lui, și nu o dată, dinlăuntru, și că nu trecuse niciodată la întrebarea pe care acest îndemn o conținea.)* Ce pot să fac ? Crezi că eu nu-i urmăresc și nu văz cum se mîncă între ei ? La ce-ar folosi să le sporesc și eu numărul cu unu, chit că, să zicem, un oarecare timp aș reuși să ajung în fruntea comunei ?

MOROMETE : Nu-mi răspunzi ca unul care își dă seama ce-i spun eu.

(Se lăsă o tăcere. Cei doi păreau însă acum surzi la cîntecul lăutarilor și la vocile celorlalți, care se încurcau, se ridicau și coborau neîncetat.)

ȚUGURLAN : Ai dreptate. N-am înțeles bine. Mai spune o dată.

MOROMETE : Țugurlane, tu ești omul care ne cunoști și pe noi, și știi ce a fost bun și ce a fost rău în viața pe care am dus-o mai înainte, și îi cunoști și pe ai săraci, care acum sint chemați să facă ei altă viață. Viața asta, pe care vor ei s-o facă mai bună, cine îi împiedică ? De ce cred ei că noi ? Viața asta, numai tu poți s-o faci, fără să treci peste noi cum trec ei cu grapa peste bolovani. Nimeni altul în satul nostru nu e în stare să înțeleagă și să facă ce spun eu acum, afară de tine. Tu ești speranța ! Întoarce-te în sat și fă tu primul pas ! Ai să vezi ! O să vie alături de tine o sută. *(Pe chipul lui Țugurlan începu să apară acea schimbare pe care o dă totdeauna bătaia nedorită sau neașteptată a inimii, puternică și înaltă, și care apare înaintea gîndirii sau a înțelegerii.)* La urma urmei, ce aștepti tu ? Să hotărască alții pentru soarta ta ?

ȚUGURLAN *(într-un tîrziu)* : Oricît cred eu că știu ce s-a întîmplat în sat, e clar că ceva îmi scapă, de îmi vorbești tu așa. Eu știu tot ce s-a întîmplat, dar n-ai vrea să-mi povestești tu ? Vreau să aud de la tine. Spune-mi pe concret, de ce ai venit la mine.

MOROMETE : A treia zi, adică, ce zic eu a treia, a doua zi după ce a fost numit președinte (că în prima a fost ocupat să-și aresteze neamurile și să le trimeată la pușcărie), Vasile ăsta, al Moașii, a pornit prin sat să ia bucatele oamenilor, și alde Gheorghe al Mariei lui Pițur, ginerele lui Trafuică, s-a speriat și a luat-o la fugă spre pădure. Dar apa se umflase și l-au împins în gîrlă și l-au înecat...

ȚUGURLAN : Vasile a făcut chestia asta ?

MOROMETE : Da, Vasile personal. Nu era el președinte, nu dăduse el ordinele, cum să se procedeze ? Și-atunci ? Să te mai miri, când o să auzi să cine știe ce-are să ne facă, și mie și altora.

ȚUGURLAN (răgușit) : Nu e bine.

MOROMETE : Nu e bine deloc. (Apăsind pe ultimul cuvânt, vrînd să arate că absența binelui nu e totdeauna totală, dar că în cazul de față era.) Întrebarea mea, Țugurlane, e următoarea : tu cu Isosică poți să te înțelegi ?

ȚUGURLAN : Pot. Dar ăsta te vinde la prima cotitură.

MOROMETE : Numai dacă e la ananghie. Ideea mea e că Vasile o să-l dea jos și pe Isosică, și Isosică știe și el ce-l așteaptă, i-am spus și eu, dar știa și el, că nu e prost. Vii, Țugurlane ? (Țugurlan nu răspunde, dar turnă, parcă îndrăjit, în pahare, pe care apoi le ciocniră și le goliră, însetați.) Cum o să faci și cum să procedezi, asta știi tu mai bine, și părerea mea e să intri la moară, cantaragiu. Asta poate să-ți aranjeze Isosică, chiar dacă n-o să fie deloc lesne, fiindcă o are și el pe cap pe muierea aia a lui, rea, pe Ciulca. Da' trebuie să-ți faci, îți garantez. În ce mă privește pe mine, o să vă vorbesc pe-amîndoi de bine prin toate părțile. Și o să am dreptate. Fiindcă dacă eu îți spun ție o vorbă, știu că ne înțelegem. Mai mult îmi dau și eu seama că nu se poate. Țugurlane, eu știu încotro mergem ! Ce vreau eu personal, e să mergem cît mai încet, fiindcă nu sint, neam, doritor să văd și cu ochii ce-o fi ! Îmi închipui ! Noi, care am apucat să trăim pe loturile noastre pînă la cincizeci de ani, rămînem la asta. Dar eu nu neg că poate să iasă bine pentru voi, care n-aveți ce pierde, și pentru ăștia tinerii, care nu știu ei bine ce înseamnă să ai pămîntul tău, la deal, și căruța și vitele, în bătaură... Știu un lucru, că pămîntul trebuie murcîc, și nu cum crede Biznae, că o să se coacă bucatele pe el singure. Vii, Țugurlane ?

ȚUGURLAN : Vin, Moromete. (Și prin chipul lui nebărbierit și încă tînăr fișnea parcă din nou, însuflețindu-l ca odinioară, dogoarea îndrăzelii și a hotărîrii.)

Scena 3

Curtea Moromeților. Nuntă mare, nunta Ilinchii, cu aviatorul ei, așa cum dorise și se împlinea, în casa tatălui. Rumoare generală, fiindcă se mîncase — lungile mese erau pline de farfurii, pahare, sticle, o mare de sticle — și acum se bea. Mulți erau în picioare, cu paharele în mînă.

Lăutarii atacă o sîrbă, care se și formă, și începură zdupăitul și chiuiturile. În capul meselor dispuse în formă de U se vedeau Ilinca-mireasă, aviatorul ei, cu beteală la piept, în costum negru, Moromete, Țugurlan și Isosică. Acesta fuma învăluit în rotoagoale de fum.

ISOSICĂ : Toată chestia, acuma, nu mai e Vasile, vă spun. Chestia cu inecatul ăluia l-a dat gata. El era deja președinte cînd s-a întîmplat. Le-am explicat că Niculae era plecat de mult din sat, înainte de terminarea campaniei.

ȚUGURLAN : Bine, înțeleg eu, o să mă duc la Raion și o să vorbesc. Dar mai depinde și de tine, Isosică. Trebuie să vorbești și tu, în numele organizației. Îți spun, dacă te gîndești la alt om, ești liber, mă întorc la siloz și, vorba lui Moromete, scoteala ciobanului e achitată.

MOROMETE : Cum să se gîndească la alt om ! ?

ISOSICĂ : Nu mă gîndesc la alt om. Mă gîndesc ce trebuie să facem ca să reușim. Ai stat prea multă vreme retras, Țugurlane. Din '45. Sint aproape opt ani de-atunci ! Nu te cunoaște nimeni la Raion.

MOROMETE : O să-l cunoască de-aici înainte. Înainte să fie cineva cunoscut, e necunoscut. Numai, voi să-l susțineți.

ISOSICĂ : Asta nici nu mai intră în discuție.

MOROMETE : Atunci, hai să bem și noi un pahar. 'ai noroc !

ȚUGURLAN : Noroc !

ISOSICĂ : Noroc !

(Între timp, sîrba și chiuiturile nu încetaseră. O fată venise și îi șoptise ceva la ureche miresei, care se ridicase și ieșise de sub șopronul uriaș, special construit, unde se petrecea. Aviatorul, soțul ei, o urmă.)

AVIATORUL : Unde te duci ?

ILINCA (fluturînd miinile — gestul ei) : Ei...

AVIATORUL : Ce „ei“ ? Ce-ați pus la cale ?

ILINCA : O să vezi. Eu mă duc ! (Vrînd să spună că alta nu s-ar duce. Și dispăru în noapte.)

CATRINA (neîmpăcată, Alboaicii) : Nu dau un pogon la nimeni, faceți ce vreți !

ALBOAICA : Hai, mamă, uită și tu de pogoaane, dă-le înghiraților...

CATRINA : Ba eu nu uit nimic.

ALBOAICA : Mamă, n-ai încotro. Să-ți spun secretul, cu toate că Ilinca mi-a spus să nu ți-l spun.

CATRINA : Ce secret ?

ALBOAICA : Tata i-a trecut Ilinchii casa și locul și două pogoane de pământ. Așa că...

CATRINA (năucită) : Eu nu știu... Eu nu-i trec nimic ! (Alboaica, poancă, e veselă, în veselia generală. Nu-i mai răspunde Catrinei.)

(Lăutarii atacară un cîntec. Pe deasupra meselor, pornind din căpriorii șopronului improvizat, coborau largi spirale de hîrtie colorată. Doi copii, excitați de petrecerea generală, alergau pur și simplu pe mese, fără însă să răstoarne vreosticlă sau să spargă vreun pahar. Alături de șopron, focul ardea sub cazane, în care fierbea ciorba de potroace, sub supravegherea a două muieri. Poarta mare a lui Moromete se deschise și Ilinca intră călare pe un măgar. Doi flăcăi o însoțeau, ținînd animalul de căpăstru. Sirba se stinse.)

GLASURI : Faceți loc, faceți loc.

(Ilinca înainta aplecată pe coama măgarului, simbol, în acea clipă, al sexualității încăpăținate și eterne. Mireasa se supunea. Intră între mese și ajunse în fața părinților, a rubedeniilor și a soțului. Măgarul, semidresat, își plecă botul, pata s-o răstoarne pe mireasă, care însă se ținea bine, nu fără ca tînărul ei corp să fie văzut, cu pulpele roșnice incolăcite pe spinarea măgarului, cu chipul îmbujorat, rușinat de sugestia pe care acceptase s-o facă tuturor, că era mireasă și că se așteptau de la ea copii.)

CATRINA (indignată) : Obicei păgin ! (Ridicîndu-se, în timp ce măgarul era întors, cu mireasă cu tot, și dispărea în noapte.) Nu asta am învățat-o eu, nemernica ! Bărbatul nu e un măgar !

O precizare

Mă grăbesc să precizez un lucru : în paginile pe care le publică azi revista „Teatrul“, fiecare replică, fiecare cuvînt al dialogului a fost cîntărit și definitivat de autor ; în ceea ce privește parantezele — care îl interesau mai puțin —, dacă, în locul uzualelor „indicații de mișcare“, ori coexistînd cu ele, apar aici fragmente de proză, păstrate ca atare, cu fermecătorul lor perfect simplu oltenesc, este pentru că, deși insistă mereu să scurtăm, să păstrăm doar esențialul, am aminat întruina, ezitînd a renunța la tot ceea ce puteau ele sugera, actorilor și regiei, în pregătirea spectacolului. „Mai tîrziu, am să tai mai tîrziu“. Iar acum e prea tîrziu, a r fi o impietate.

Am discutat cu Marin Preda scenă cu scenă. Citeam cu glas tare, iar el cronometra : il interesa durata („Să nu plictisim, teatrul nu e roman, iar eu nu știu să scriu teatru !“). Dar era „prins“, il interesa, și apoi, dacă se apucase de o trenbă, voia s-o facă pe cit se putea de bine. Asculta cu o modestie desăvirșită, exemplară, orice observație, deși ținea cu încăpăținare la fiecare cuvînt, și elabora cu minuțiozitate.

A intuit necesitatea de a amplifica partea dramatică : astfel, a introdus, ulterior, tabloul de la arie, acceptînd o sugestie. Am discutat îndelung tabloul ploii ; voia să taie, se temea de faptul că e irealizabil în teatru ; la fel, il preocupa visul lui Moromete. Lc găseam antologice și, din nou, aminam reducerea lungilor paranteze : de unde altundeva s-ar fi putut mai bine hrăni adevărul interpretării, decit din aceste pagini în care trăiesc reacțiile și stările personajelor ?

LAUTARI (incepând să cinte) : „Cucoana lui boier Bratu / Hai digloi, digloi / M-a chemat să-i repar patul, / Hai digloi, digloi / Dar ce fel de reparat, / Hai digloi, digloi / Că mai rău i l-am stricat, / Hai digloi, digloi !”
(Moromete se ridică în mijlocul acestui cîntec și se auzi finalul cînd el se și îndepărta de marea petrecere.)

Scena 4

Curtea Ficăi. Moromete intră în curte. Bătu în geam. Fica ieși.

FICA : Ilie, ai fugit de la nunta fi-tei !
MOROMETE : N-am fugit, Fico, am mers încet.

FICA (surizînd cu șiretenie) : Atît de încet vîi tu la mine, Ilie ?

MOROMETE : Da, atît de încet cum se stinge lampa.

FICA : Da, Ilie, dar acum a răsărit soarele.

MOROMETE : Așa e, Fico ! Așa e, copil... (Luîndu-i chipul în palma sa aspră.) Așa face hoțu-ăsta mereu, vrei tu sau nu vrei, el răsare.

(Ea își plecă fruntea, apoi deodată îi prinse mina care o mîngîia, și o ținu strîns la sîn, în timp ce într-adevăr soarele inunda pămînturile.)

S F Î R Ș I T

Marți 15 mai, după-amiază, am vorbit la telefon. Mă ruga insistent să urmăresc și să grăbesc dactilografiera ultimei variante. Repeta : „Nu am timp”. Deși nu ne făcuse s-o simțim : nici o discuție cu el nu era pe fugă, avea o răbdare și o putere de concentrare de-a dreptul extraordinare.

Ultima convorbire telefonică am avut-o miercuri. Textul era gata, bătut la mașină. Mi-a propus să ne vedem, să facem lista de personaje și să mai facem o lectură, pentru ultimele corecturi și tăieturi. „Am repetiție” — am spus, ratînd, astfel, ultima întîlnire cu Marin Preda. Urma să plece la Focșani, apoi, la întoarcere...

Lista de personaje am făcut-o, deci, singură, în ordinea intrării în scenă. Împărțirea în tablouri și scene urmează necesitatea firească a schimbării locurilor de joc. Dar, au rămas pentru totdeauna nescrise pasajul cu care avea de gînd să îmbogățească scena nunții lîncăi, alte replici în care simțea nevoia să transcrie sugestia „de stare” a unor pasaje de proză, ori cele cîteva cuvinte răutăcioase pe care voia să le pună în gura Catrinii Alboaicii, jefișcana prin ale cărei obrăznicii transpare ceea ce vorbesc cei din casă despre Catrina lui Moromete, în absența ei...

Nu pot încă să admit ceea ce s-a întîmplat, de aceea, probabil, nu știu cum să închei aceste rînduri, care se cuvine să fie sobre și limpezi.

Anca OVANEZ-DOROȘENCO